

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OVER ØRESUND

EN VEJLEDNING FOR
SLÆGTSFORSKERE

ARKI-VARIA
1993

e. c. 17.

Forsiden:
Tegning af
Georg Jensen-Carlén
fra 1917.

Indgår i serien "Drag
ur studentens liv".

Originalen findes i
Akademiska
Föreningens arkiv
(Lund).

2:a upplagan

Lund 1995
Bloms Boktryckeri AB

Over Øresund

En vejledning for slægtsforskere

ARKI.Varia
Landsarkivet i Lund skriftserie 3
1993

Udgiver:

ARKI.Varia Serviceselskab ved Landsarkivet, København

Redaktion:

Käthe Bååth†, Göran Larsson, Anna Svenson, (Landsarkivet i Lund); Pehr Nilsson (Malmö Stadsarkiv); Vivian Sandau, Henrik Gautier (Københavns Stadsarkiv); Jørgen Mikkelsen, Øjvind Roed Nielsen, Steen Ousager (Landsarkivet for Sjælland m.m.)

Hovedredaktør:

Steen Ousager

Omslag-layout:

Kristin Wiborg

Tryk:

Rigsarkivet, København

ISBN:

87-89409-05-1

Bestilling:

Bogen kan købes ved de deltagende arkiver eller bestilles hos:

ARKI.Varia, Box 661, Jagtvej 10, DK-2200 København N
tlf. +45 3139 3520

2:den oplage:

Carl Bloms Boktrykkeri AB, 1995

Indhold

Forord 3

Noget om denne bog 5

De drog over Øresund 7

Forberedelse og tips 13

Hovedkilderne 17

Andre kilder 43

Særligt om 1900-tallet 47

Det svenske arkivvæsen 49

Over Øresund 1856 55

Historien om enken Bengta Carlsdotters udvandring til Danmark

Forord

"Jeg vil gerne se folketællingerne," er det, danske forskere hyppigst begynder med at spørge efter, når de besøger svenske landsarkiver. Og på samme måde spørger den svenske forsker i Danmark: "Var har ni husförhörslängderna?"

Det er spørgsmål af denne art, der har inspireret til at lave denne bog. Flere og flere forskere rejser over sundet i begge retninger for at søge efter forfædre og slægtninge, og som regel bliver landsarkiver og stadsarkiver, det første sted, man besøger.

Men selv om meget er ens i arkiverne og selv om arkivalierne til dels rummer det samme indhold, er det alligevel ikke så ligetil at sætte sig ind i, hvordan det andet lands personregistrering, skifteforvaltning og administrative tradition er indrettet. Lettere bliver det heller ikke, hvis man gennem lang tid har vænnet sig til sit eget lands system!

Vi er glade for at modtage svenske forskere i Danmark og danske i Sverige, og det er vores håb, at denne bog kan bruges som en første orientering og vejledning i det morsomme, men også omstændelige og tidkrævende efterforskningsarbejde.

Vi håber også, at den kan bidrage til at øge kontakten og forståelsen landene imellem, og at den kan belyse både, hvad der skiller og forener!

Publikationen er udgivet med støtte fra Crafoordska Stiftelsen i Lund.

København, Malmø og Lund, efteråret 1992

Grethe Ilsøe
landsarkivar
København

Helle Linde
stadsarkivar
København

Birgit Arfwidson Bäck
stadsarkivar
Malmø

Anna Christina Ulfspærre
landsarkivar
Lund

Den danske slægtsforsker, der besøger svenske arkiver, må være indstillet på at skulle lære nye kilder at kende. Bl.a. de såkaldte husforhør og "utflyttningslängder", som i dette tilfælde fra Tryde "sogn" i Skåne. Det var i øvrigt dér Pelle Erobreren boede.

18⁸³ års Utflyttnings-Längd för *Tryde* församling. 83

Årnummer	Ålders- årdrum	Kolno uti Hus- förhörshöskön	De utflyttades namn, stånd, embete, yrke.	Ställe, hvarifrån utflyttad.	Ort, hvarthän utflyttad. (Söcken i Län, Stad.)	Mankön	Qvönkön
1	5/7	22	Pelle Erik Andersdatter	Åker 10	Perne		1
2	10/8	53	" Maria Nilsson f. 68	" 7	Amerika		1
3	17/8	23	Sköldhans Johannes Persson f. 63	" 3	Danmarks		1
4	30/8	96	Dängele od Knutsson f. 66	" 13	"		1
5	"	"	" Gustaf Knutsson f. 68	" "	"		1
6	11/9	160	Pigan Ingrid Andersdotter f. 68	"	"		1
	12/9	126	Kvinnan Ingrid Larsdotter med en son	" 16	Pelshög 265	1	1
7	19/9	138	" Kerstina Skarstensdotter	" "	Andvada		1
8	2/10	138	Pigan Björsti Wiksdatter f. 68	" 17	Barnholm		1
9	3/10	43	Dänge Louis Nilsson	" 6	Östad		1
10	"	60	Therese Karina Erikdotter med en son	" 8	Perstorp	1	1
11	"	132	Pigan Johanna Wiksdatter f. 63	" 17	Häfenham		1
12	"	24	Dänge Anders Olsson f. 60	" 3	"		1
13	"	118	Pigan Karina Andersdotter	" 14	Benestad		1

Noget om denne bog

Denne bog er tænkt som en hjælp til slægtsforskere i Øresundsregionen.

Hensigten er at introducere nogle grundlæggende principper og de hyppigst anvendte kilder, således at man kan fortsætte sin slægtsforskning, også selv om det skulle vise sig, at en del af slægten skal findes på den anden side af sundet.

Derfor er bogen opbygget med en halvdel på dansk om svenske forhold og en halvdel på svensk om danske forhold.

I denne vejledning er samlet en række tips og råd, som er nødvendige for at kunne påbegynde slægtshistoriske undersøgelser i nabolandet.

Den indledes med en kort oversigt over de vandringer, der har fundet sted mellem Danmark og Sverige gennem tiderne. Historien om de svenskere, der tog til Danmark, fortælles i det svenske

afsnit.

I kapitel 2 finder man nogle generelle anvisninger og råd, og der gives henvisning til bøger, man med fordel kan konsultere, hvis man ønsker et dybere kendskab til slægtsforskningens metode i Sverige.

I kapitel 3 præsenteres så de hovedkilder, der som hovedregel skal og må benyttes. Efter en indledning er oplysningerne om de enkelte kildetyper samlet i skemaform.

I tilknytning til hvert skema nævnes yderligere nogle detaljer, som det er værd at være opmærksom på.

Specialkilder

I kapitel 4 er nævnt nogle eksempler på andre, men også personorienterede kilder, som det i specielle situationer kan være nyttigt at kende til. Det kunne jo være, at man f.eks. havde en oplysning om den eftersøgte persons rejserute.

Det skal betones, at der ikke er tale om noget

systematisk og repræsentativt udvalg, og for at kunne komme til at benytte disse kilder, vil det typisk være nødvendigt med hjælp fra arkivpersonalet.

Denne publikation har lagt hovedvægten på at fortælle om kilderne til 1800-tallets mennesker. Men i princippet kan den bruges som opskrift for forhold meget længere tilbage.

For 1900-tallet gælder særlige omstændigheder i Sverige, der ikke det mindste minder om danske forhold. Se herom kapitel 5.

Fakta og eksempler

Fakta om åbningstider, kopiering m.m. kan man få oplyst i kapitel 6. Afsnittet indledes med nogle betragtninger over forskellene på de to landes

arkivvæsener f.eks. om tilgængelighed, og afsluttes med en række facts om arkiverne i Øresundsområdet - også i skemaform.

Til sidst - i kapitel 7 - afrundes bogen med en udvalgt historie - en case - der benyttes til at vise, hvilke kilder der kan inddrages og hvordan. Som i den tilsvarende "svenske" historie indgår der i historien elementer både fra Danmark og Sverige.

Denne bog handler primært om kilder til slægtsforskning i Øresundsområdet, dvs. Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm og Skåne, Halland og Blekinge.

Den er blevet udarbejdet af en fælles redaktionskomite, bestående af medarbejdere ved stadsarkiverne i København og Malmø og landsarkiverne i Lund og København.

De drog over Øresund

Hensigten med dette afsnit er at give nogle antydninger af, hvor danske slog sig ned i Sverige, og hvornår de gjorde det. Det kan muligvis lette slægtsforskningen senere hen.

"Thyre lod gøre denne sten efter Krog sin ægtefælle, han var den trofasteste af de i landet bosatte sydsveer og han kom sydpå til Lålikernes øland over havet mod nord, den bedste var han af sydsveerne og uforglemmelig."

Som teksten på denne sten vidner om, var der forbindelser mellem Sverige og Danmark allerede i 900-tallet. Og da Skåne var en del af det danske rige, var båndene til det øvrige Danmark naturligvis også i de følgende århundreder stærke.

Det fremgår tydeligt af de få bevarede kilder fra denne tid. **Domböcker** og **bouppteckningar** (skifter) fra 1500-tallets Malmø og Ystads skifter

fra begyndelsen af 1600-tallet peger således på talrige ægteskabsforbindelser med den anden side af Sundet.

Krigene i sidste halvdel af 1600-tallet medførte en omfattende ødelæggelse af store dele af Skåne. At mange skåninger i denne situation flyttede over til Danmark er naturligt. Hertil kom, at landet kom under ny overhøjhed, og mange foretrak derfor at forblive under dansk styre. I Lund var hveranden ejendom brændt efter den skånske krig.

Forsvenskning af Skåne

Med freden i Roskilde 1658, hvorefter Skåne overgik til Sverige, havde befolkningen i de erobrede provinser fået ret til at beholde dansk lov, kirkeordning m.m. Men ingen kunne undgå at mærke, at nye herrer var kommet til: Skatteudskrivningen øgedes, og store kontingenter soldater blev indrulleret først og fremmest i det nordlige Skåne.

De skånske soldater fik ikke lov at gøre tjeneste i landsdelen, men blev sendt til de svenske provinser på den anden side af Østersøen. Til gengæld forlagdes en række svenske kavalleriregimenter til området, og dette mandskab, der bestod af nord-svenske og tyske ryttere, indkvarteredes på gårdene.

Dette førte til konflikter og alvorlige overgreb på bondebefolkningen, og bønderne forlod deres gårde af frygt for ryttersoldaternes hårde fremfærd.

Efter skånske krig (1676-79) intensiveredes forsvenskningspolitikken, og gennem en blanding af løfter og trusler fik man skåningerne til at kræve, at svensk lov, kirkeordning m.m. skulle indføres i Skåne. Men andre traf en anden beslutning: En stor gruppe af skåninger valgte simpelthen at forlade landsdelen, hvorfra de i første række tog til Sjælland for at begynde et nyt liv der.

De skåninger, som flyttede til Danmark, fik forbud mod at vende tilbage, og alle former for kontakt med den danske side af Sundet blev mistænkeliggjort. Men kontakten blev dog opretholdt alligevel. Dette fremgår ikke mindst af **bouppteckningar** (skifter) fra tiden efter den skånske krig og fra begyndelsen af 1700-tallet.

Mange familier var blevet splittet. Familienmedlemmerne var havnet på hver sin side af den nye grænse. Men ved skifterne anføres navn, alder og bopæl, også på børnene af de danske slægtninge, som var arvinger. Det viser, at man havde nær kontakt.

Fattigdommen i Skåne var stor efter krigen. Store områder var brændt, og forholdene forværredes af hungersnød i 1690'erne. Skånes elendige tilstand medførte sandsynligvis, at dansk indvandring af betydning ikke fandt sted før langt ind i 1700-tallet.

København: Skånes hovedstad

At forbindelsen mellem landene fortsatte i stilhed, fremgår f.eks. af de få oplysninger om flytning, som er bevaret. Pigerne i Skanør tjente på Amager og i København.

I mange henseender, ikke mindst kulturelt, fungerede København fortsat som Skånes hovedstad, og derved havde København langt større betydning end det fjerne Stockholm.

Den nye grænse medførte på den anden side, at danske kriminelle og bortrømte soldater søgte tilflugt i Sverige og vice versa. Bortrømte danskere ses således udlagt som barnefædre i kirkebøgerne. Uden attest hjemmefra kunne de nemlig ikke gifte sig med barnets moder.

Efter Napoleonskrigene skabtes kontakt mellem lærere og studenter ved Lunds og Københavns universiteter. Ved magisterpromotionen i Lunds domkirke i 1829 blev således Adam Oehlschläger laurbærkranset af Esaias Tegnér, bl.a. med ordene, at "... fjendskabets tid er forbi."

Senere samme år drog 300 lærere og studenter til København og deltog i et møde i Dyrehaven. Det

No 1.

p Daniel Christensen,
skott & kampföman

No 48
Från Christianzon Ring
fångens från Läns-fängelset i Kristianstad

15/4 1892

No 30 i porträttrollan.
1870 1917
Ålder, utbildning och ämbete: Höpshamn
Länstull försvärning, länsstull (stolt) och län.
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Gammalatorps Blekinge Län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län

Porträttrollan.
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län
Länstull kyrkoherdesfångningsort: Jönköpings län

Fångens fotografi.
Fångens fotografi.
Fångens fotografi.

Här: *Sout*
Släkt: *Bla*
Namn: *Spitberg*
Män: *Hos*
Ej: *Blede*
Höjd: *1,67 m*
Kroppslängd: *Starkt*
Anvud utmärkande kännetecken: *läm på höger kinden*

Kristianstad den 12 april 1892
Christman
Fängelseshövding

skrädda fångelserna ingd.
skrädda fångelserna ingd.

I politiarkiverne støder man hyppigt på spor af vandringerne over Øresund. Disse billeder stammer fra Kriminalpolisen i Malmö, serie FIa, Porträtt över vissa frigivna fångar", Malmö Stadsarkiv.

Læs videre i ...

En udførlig undersøgelse af dansk indvandring til Sverige foreligger ikke.

Fabricius, Knud: Skaanes overgang fra Danmark til Sverige. 2. del (1955)

Kamp, A., Hansen, G., Heinberg, A.: De danskes vej. Danske pionerer og dansk virke under alle himmelstrøg. Bind 2 (1950)

Svenska slott och herresäten. Del I-II: Malmöhus län; Del III: Kristianstads län (1966)

Åberg, A.: Når Skåne blev svenskt (1958)

Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter (1989)

blev det første i en lang række af skandinaviske studentermøder. *Akademiska Föreningen i Lund*, som grundlagdes 1830, havde Studenterforeningen i København fra 1820 som sit direkte forbillede.

En større dansk indvandring var i det hele taget først kommet i gang i begyndelsen af 1800-tallet, ikke mindst til de hvervede regimenter.

På denne tid lettedes også forbindelsen over Sundet, idet der kom flere skibsforbindelser. I 1838 oprettedes en fast dampskibsroute mellem København og Malmø, og snart fulgte flere skibsruiter.

I anden halvdel af 1800-tallet var udvandringen fra Sverige til Danmark fortsat langt større end indvandringen af danskere til Sverige.

Ringere svensk levestandard

Det skyldtes, at Danmark havde en højere levestandard. Nationalindkomsten per person i Danmark var i 1870 dobbelt så høj som den svenske. Arbejdslønnen var højere og kosten - som for mange var en del af lønnen - var langt bedre.

På denne baggrund er det naturligt, at det ikke var danske arbejdere, som flyttede til Sverige, men specialister og fagfolk, f.eks. inden for landbruget, som var nået længere end det svenske, og inden for mejeribrug og Kooperation.

Danskere blev forvaltere på svenske godser eller opkøbte svenske gårde. Danske ingeniører og industrifolk blev ledende i svensk erhvervsliv. I Malmø grundlagde Emil Mazetti-Nissen i 1883

Mazetti Chokolad- og konfektyrfabrik, som blev én af byens største industrivirksomheder.

Danskere spillede også en rolle i Sverige som bogforlæggere. Christian Gleerup (1800-1871) tog i 1826 fra København til Lund og etablerede sig som universitetsboghandler og bogforlægger. Einar Hansen kom til Malmø i 1920'erne og startede Allhems forlag.

Andre områder, hvor danskere gjorde en betydningsfuld indsats, var i skovbruget og i forbindelse med park- og haveanlæg. I.C. Wolf anlagde Malmø slotspark og de første kolonihaver i byen i 1893. De blev forbillede for den svenske kolonihavebevægelse. Lund havde fra 1868 til 1906 en dansk akademigartner, som hed Rasmus Christensen.

I løbet af 1800-tallet satte en række danske arkitekter som Meldahl, Zwingman, Petersen og Fenger deres præg på de skånske godser.

Danske sæsonarbejdere

I dette århundrede har danskere udført sæsonarbejde i Sverige. Frem til 1950'erne i forbindelse med sukkerroedyrkning, men også i anden sammenhæng. F.eks. fandt 30 danske malere arbejde i Malmø 1907-09. Også under arbejdsmarkeds-konflikter i Danmark har danske arbejdere fundet beskæftigelse på den anden side af Sundet. Således arbejdede danske bygningsarbejdere i Malmø under en konflikt i 1907.

Mazettis konfekturefabrik blev en af Malmø's største industrivirksomheder. Den grundlagdes i 1888 af en dansker.

Mazetti
CHOKOLAD-
PRALINER

med

Marzipan-, Nougat-, Körbär-, Anan-
sas-, Mandel-, Hasselnöt-, Valnöt-,
Fikon-, Frukt- och Crème-fyllnader
i utsökt delikata smaker,

erhålles stväl enskilda som i blandningar.

Försäljes i förseglade påsar och kar-
tonger samt i lös vikt.

SMÅ-CHOKOLAD.

REN CHOKOLAD:

FRUKT.. CHOKOLAD
.PROMENAD.. .
.HALVMÄNAR.. .
.MAZETTI MANDEL.. .
.ÄLSKA-MI..-TABLETTER
CHOKOLAD..-TUNGOR.

MED MJÖLK:

RIGI.. CHOKOLAD
ESPLANAD.. .
.NAPOLL-DESSERT. .

Utsökt delikata.

Finnes överallt.

MAZETTI
»ÖGON»-CACAO

Delikat - Kraftig - Hälsosam.

HÖGSTA NÄRINGSVÄRDE
LÄMNAR INGEN BOTTENSATS.

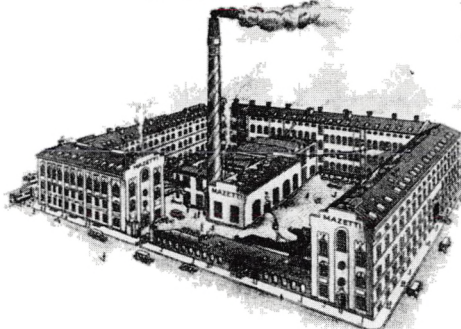
VANILJ-CHOKOLAD

i olika kvaliteter:

N:o 4, N:o 3, N:o 2, N:o 1,
kraftiga, rena, lagom sockrade Kokchokolader.

»PARISIENNES»

*Passande till såväl
att äta som att koka.*

MAZETTIS CHOKOLADFABRIK I MALMÖ
GRUNDLAGD 1888.

Mazetti
»DESSERT»-
CHOKOLAD

i kakor och krocketrullar.

REN CHOKOLAD:

.TRIUMF..	CHOKOLAD
.CONCERT..	.
.RES..	.
.BRILLIANT..	.
.ELIT..	.
.RESLEKTYR..	.
.DE LA REVIÈRE..	.
.DELIKATESS..	.
.DESSERT..	.
.FONDANT..	.
.STUDENT..	.
.MY DARLING..	.

MED MJÖLK:

.CREMANT..	CHOKOLAD
.MJÖLK..	.
.TURIST..	.
.SÖTMJÖLKS..	.

MED HASSELNÖTTER:

.AUX NOISETTE..	CHOKOLAD
.NOISETTE ENTIÈRES..	.
.HASSELNÖTS..	.

MED KAFFE:

MOCCA-CHOKOLAD.

*Alla äro utsökt delikata dessert-
chokolader av stort näringsvärde.*

Finnes överallt.

Forberedelse og tips

Nedenfor følger nogle henvisninger til grundbøger i slægtsforskning, hvoraf flere vil kunne findes på større danske biblioteker.

To forhold skal man gøre sig klart, inden man begynder de slægtshistoriske studier på den anden side af Øresund.

For det første skal man sikre sig, at man har så mange oplysninger om personer, steder og tidspunkter med som muligt.

For det andet er det nyttigt at kende så meget som muligt til det andet lands hjælpemidler. Måske kan man endda på sit eget bibliotek slå nogle af de savnede informationer op. Og desuden er det meget godt at vide, hvor man i den trykte litteratur kan hente hjælp, så man er så velforberedt som mulig.

Der findes en række generelle lærebøger i slægtsforskning, f.eks. Per Clemensson og Kjell Andersson: **Släktforska steg för steg** (1983) og Ulf

Beijbom: **Släkt- och hembygdsvforskning** (1978).

En grundig gennemgang af det svenske kirkebogs-materiales opbygning findes i Gösta Lext: **Studier i svensk kyrkobokföring 1600-1946** (1984).

Personalhistorisk litteratur

Mange arkiver og biblioteker har store bogsamlinger og andet materiale af værdi for slægtsforskere. *Genealogiska Föreningen* (Box 2029, 103 11 Stockholm) har et omfattende bibliotek og fører tillige register over de slægtshistoriske undersøgelser, som opbevares her.

Desuden findes i *Malmö Stadsarkiv* en stor samling trykte slægtshistorier og stamtavler.

Kendte svenskere er biograferet i **Svenskt biografiskt lexikon** (udgivelsen er ikke afsluttet, man er 1992 nået til bogstav N), **Svenska män och kvinnor** (bd. 1-8, 1942-55) eller **Svenska släktkalendern**.

Navneskik i Sverige

Princippet var, at efternavnet dannedes af faderens fornavn: Ola, søn af Lars, blev til Ola Larsson. Karna, datter af Nils, blev til Karna Nilsdotter.

Denne skik begyndte at gå af brug i slutningen af 1800-tallet, men der findes regionale forskelle. Herefter blev Larsson og Nilsson (men ikke Larsdotter og Nilsdotter) fast efternavn for de følgende generationer. En navnelov kom først i 1901. Indtil da kunne man frit vælge navn, når blot man holdt sig fra adelige efternavne.

Håndværkere og andre befolkningsgrupper, som så at sige ville markere deres status, tog ofte et slægtsnavn: Holmström, Lindberg osv., men beholdt undertiden tillige son-navnet. Soldaternavne er i reglen let genkendelige: Blixt, Spjut, Modig.

I en gruppe for sig var soldater, ryttere og båtsmån. Blandt disse kunne man finde de mest besynderlige efternavne som Lod, Strång, Henlös, Ankare og Lagg. Navnene kunne endda gå i arv, ikke fra far til søn, men navnet fulgte nummeret i regimentet eller båtsmånkompagniet.

Flere personer kan have samme navn uden at være beslægtede, idet man ofte beholdt soldaternavnet efter at have forladt tjenesten.

Sidstnævnte, der siden 1912 er udkommet ca. hvert tredje år, optager enkelte nye slægter i hver ny udgave. Der findes register til samtlige slægter i hver udgave; 1986 har man udgivet et personregister over alle indgifte, der forekommer i årgangene 1912-1982.

Foruden **Sveriges adelskalender** (nulevende personer) findes Gustaf Elgenstierna, **Den introducerade svenska adelns ättartavlor**, bd. 1-9 (1925-36).

Præsteslægter og heri indgifte findes i **Lunds stifts herdaminnen**, der omfatter tiden efter reformationen. En ældre version er udgivet 1854-58 af S. Cavallin, en nyere, som dog ikke omfatter hele stiftet, er udgivet af Gunnar Carlquist 1943ff. De dele, Carlquist ikke nåede at publicere, færdiggøres og udkommer nu successivt.

Personregister findes til begge serier.

Topografisk litteratur

Ved slægtsforskning i Danmark har man ofte brug for at slå op i Trap Danmark. Man vil måske gerne vide noget mere om lokaliteten eller der er behov for at placere det givne sted i dets administrative sammenhæng.

Til at finde ud af en lokalitets geografiske beliggenhed og deraf følgende administrative placering (i hvilket *församling* (sogn), *län* (amt), domstol (herred), *stift* etc.) kan man ikke undvære C.M.

Rosenberg, Geografiskt-topografiskt handlexikon öfver Sverige, del 1-4.

1982 er udsendt en reprodugave af originalen, der udkom 1882-83.

Når man arbejder med 1900-tallet har man ofte

brug for **Matrikel för svenska kyrkan**. Den udkommer årligt og indeholder adresser og telefonnumre på samtlige kirkekontorer i Sverige.

En orientering om alle slags arkivinstitutioner findes i **Svensk arkivguide** (1988).

Hovedkilden til slægtsforskning i svenske arkiver er husforhørslisterne. De findes på Landsarkivet i Lund og - for Malmö's vedkommende - Malmö Stadsarkiv.

25.

Södra Vällie

Inflyttnings				År 9. 30.		Födelses			Kundskap					Utflyttnings			
År	Dag	Ställe hvarifrån	Sedel No	År	Dag	Ställe	Ålder vid födelsen	Luth. mindre Cath:	Historisk	Spösmål	Sveb. Förkl.	Köpsl. År	År	Dag	Ställe hvarthän	Sedel No	
1807		Född				Köon Matten Sverger	17 2/7 58	1	S. Vällie								
1808	152	Sjörup				Christ. Cath. Mattens D.	17 2/7 79	1	K. Vällie								
						<i>born</i>											
						1 Son Nils	17 2/7 88		K. S. Vällie								
						2 Son Sven	17 2/7 91		Söm								
						3 Dotter Hanna	17 2/7 92		Söm								
1807		Född				4 Dotter Hanna	17 2/7 93		Söm								
1807		Född				5 Son Sven	17 2/7 96		Söm								
1807		Född				6 Son Nils	17 2/7 98		Söm								
1807		Född				7 Dotter Elina	18 2/7 00		Söm								
						8 Son Anders	18 2/7 02		Söm								
1807		Född				9 Dotter Ebba	18 2/7 03		Söm								
						10 Son Anders	18 2/7 05		Söm								
1807		Född				11 Dotter Joel	18 2/7 06		Söm								
1809		Född				12 Son Lars	18 2/7 09		Söm								
1811		Född				13 Dotter Anna	18 2/7 11	1	Söm								
1814		Född				14 Dotter Elze	18 2/7 14	1	Söm								

Hovedkilderne

Dansk og svensk personregistrering adskiller sig på afgørende punkter. Det samme gør behandlingen og registreringen af de arkivalier, det drejer sig om.

I det følgende gives en introduktion til svensk arkiv- og personregistrering, efterfulgt af en skematisk gennemgang af de vigtigste arkivalietyper.

I almindelighed gælder, at svensk personregistrering har været langt mere konsekvent end i Danmark. Det viser sig bl.a. i forekomsten af de såkaldte **husförhörslängder**.

Det er slægtsforskerens hovedkilde, og på mange punkter kan den gøre det ud for begge de to traditionelle danske hovedkilder: **kirkebog** og **folketælling**. Alt i alt er det således på mange måder lettere at forske i sin slægt i Sverige i kraft af denne kilde.

Men man skal også være opmærksom på, at svenske arkiver er ordnet og registreret på en

anden måde end i Danmark. Myndighedernes arkiver er i Sverige registreret efter et fælles, fast skema.

I modsætning til Danmark udarbejdes enhver registratur over en hvilken som helst offentlig myndigheds arkiv efter et og samme system/skema, det **allmänna arkivskemat** (standard-arkivskema), som i sin grundform ser således ud:

Allmänna arkivskemat

- A **Protokoll** (forhandlings- og beslutningsprotokol)
- B **Arkivexemplar av utgående handlingar** (kopi-bog)
- C **Diarier** (journaler og -registre)
- D **Register och liggare** (registre)
- E **Inkomna handlingar** (Korrespondance)
- F **Ämnesordnade handlingar** (sager henlagt efter emne)
- G **Räkenskaper** (regnskaber)

Arkivschema for kirkearkiver

- A I Husföreläringar (översikter over sognebørnernes personlige data)
- A II Föreläringar (böcker med sognebørnernes personlige data)

- B Flyttningslängder (af- og tilgangslister)

- C Födelse- och dopböcker (fødsels- og dåbsprotokoller)
- D I Konfirmationsböcker (konfirmationsprotokoller)
- D II Längder över nattvardsgäster (kommunikantlister)

- E Lysnings- och vigselböcker (tillysnings- og vielsesprotokoller)

- F Död- och begravningsböcker (døds- og begravelsesprotokoller)

- G Övriga längder, t.ex. redogörelser för folkmängden

- H I Bilagor till A I og A II
- H II Bilagor till B ("flyttningsattester")
- H III Bilagor till C
- H IV Bilagor till D
- H V Bilagor till E
- H VI Bilagor till F

OBS: Kun de rækker, som vedrører kirkebogsføringen, er medtaget. Se nærmere om disse på de følgende sider.

For kirkearkiver gælder, at skemaet rummer et større antal punkter. Dette skema vil de fleste slægtsforskere og arkivbenyttere ikke kunne komme uden om, og det bringes derfor her - i en forkortet udgave.

Svenske kirkearkiver

Som udgangspunkt for slægtsforskning i svenske arkiver må man som regel vide hvornår og i hvilken *församling* (sogn) en person er født, viet, fraflyttet eller død.

Det primære materiale findes altid i kirkearkiverne. Omkring hver församling er opstået et arkiv, som er klart afgrænset og ordnet og registreret i overensstemmelse hermed. Det betyder, at der for hvert kirkearkiv findes en registratur, som gør rede for alle arkivets bestanddele, ordnet i rækker.

Svensk personregistrering og husforhør

Grundstammen i et kirkearkiv er **husförhörslängderna** (husforhørslistes, oversigter over sognebørnenes personlige data). Samtlige beboere i en församling er løbende registreret i disse lister, ordnet topografisk og familievis, hver liste omfatter i reglen fem til ti år.

Baggrunden for husforhørene, der ikke kendes i Danmark, er i korthed følgende: Det var sognepræstens opgave at drage omsorg for, at

menighedens medlemmer kunne deres katekismus. Dette foregik ved forhør, som ofte fandt sted i hjemmet, en gang om året.

For at præsterne kunne kontrollere, at alle faktisk indfandt sig ved disse forhør, havde de brug for en liste over befolkningen. Den kirkelige lovgivning foreskrev, hvad listen skulle indeholde.

Oplysningerne om den voksne befolkning suppleredes lidt efter lidt med indførslerne i **födelse- och dopböcker, lysnings- och vigselböcker** og **död- och begravningsböcker** (listerne over fødte, viede og døde). Hertil kom oplysninger i **in- och utflyttingslängderna** (til- og afgangslister). **Inflyttningsattester** var grundlaget for indførslerne om tilflyttede personer.

Alle forhåndenværende oplysninger om en person blev på denne måde samlet i husförhörslängden i det tidsrum, listen dækkede.

Husförhör - et eksempel

Husförhörslängderna i kirkearkiverne repræsenterer den største forskel mellem svensk og dansk materiale. Disse lister gør det muligt for slægtsforskeren hurtigt at finde oplysninger om en hel familie, og de kan sammenholdes med tilsvarende materiale i andre kirkearkiver.

Et eksempel: det anføres i utflyttningslängden og husförhörslängden, at en person en bestemt dag flytter fra församling A til församling B. Slægtsfor-

skeren kan herefter gå direkte til församling B og finde den pågældende, først i inflyttningslängden og senere i husförhörslängden i den by eller det kvarter, hvor han eller hun bosatte sig.

Kirkearkivernes øvrige lister og bilag

I en församling blev der naturligvis også - som nævnt ovenfor - ført lister over fødte og døbte, konfirmerede, viede, døde og begravede, nogenlunde som det kendes i de danske kirkebøger.

Konfirmationlisterne bruges dog ikke i samme udstrækning som i Danmark. De oplysninger, de indeholder, findes nemlig som regel også i husförhörslängderne. Til disse lister hører forskellige dokumenter.

En anden forskel udgør **inflyttningsattesterna** - bilag til **flyttningslängderna**. De er ofte bevaret i de svenske kirkearkiver og er et udmærket supplement, idet de kan indeholde oplysninger som ikke findes i husförhörslängderna, f.eks. om forældrenes navne og om församlinger, hvor den pågældende tidligere har boet.

Kirkearkiver fra 1686

Kirkeloven 1686 foreskrev førelsen af kirkebøger m.m. Det varede dog nogle år, før loven blev efterkommet. De fleste kirkebøger begynder således ca. 1688-1700.

De kirkelige arkivers indhold og omfang varierer meget i de forskellige dele af Sverige. I Sydsverige er husförhörslängderna først bevaret fra omkring 1810, medens de i det nordlige Halland, som hørte til Göteborgs stift, findes fra midten af 1700-tallet. I store dele af det øvrige Sverige findes de endnu tidligere.

I *Landsarkivet i Lund* findes kirkearkiverne før 1895 fra Skåne, Blekinge og Halland, undtaget dog kirkearkiverne fra Malmø by og tilliggende menigheder (Bunkeflo, Fosie, Glostorp, Husie, Hyllie, Lockarp, Oxie, Södra Sallerup, Tygelsjö, Västra Klagstorp og Västra Skrävlinge menigheder). De findes i *Malmö Stadsarkiv*.

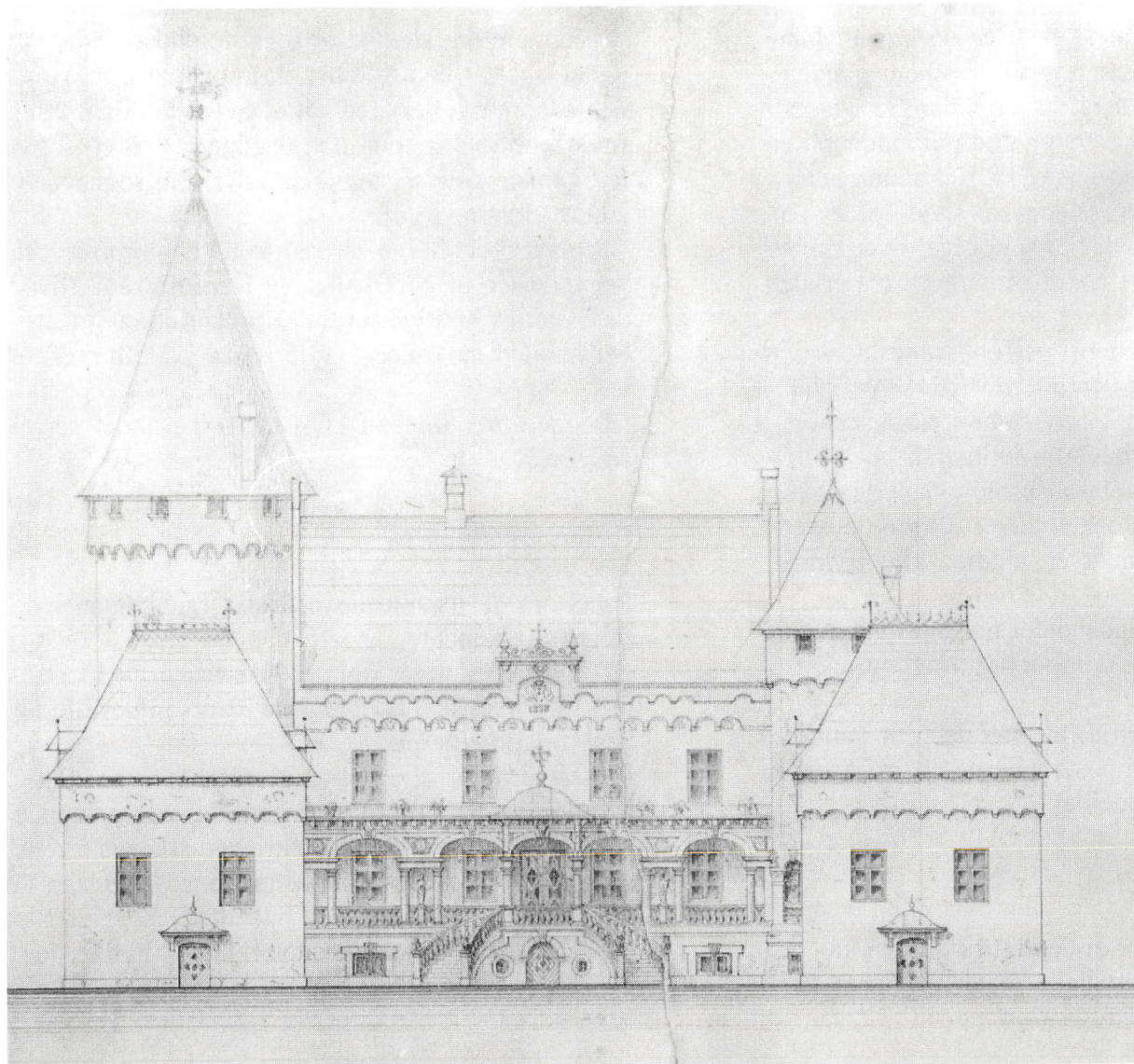
Efter ca. 1895 befinder kirkearkiverne sig stadig ved de pågældende pastorater.

Skatter, skifter og borgerskab

Mantalslängderna (mandtalslisterne) var grundlaget for de personlige skatter. De anfører navn og alder på de skattepligtige - personer mellem 15 og 60.

Oplysninger om mindreårige findes almindeligvis ikke. Derimod får man i slutningen af 1700-tallet at vide, om der i husstanden fandtes hunde, tobak, silketapeter eller andet skattepligtigt.

Det gælder her som altid om at gøre sig klart, hvorfor det pågældende kildemateriale er skabt, og hvilke oplysninger det derfor indeholder.

Der er mange kilder, som kan fortælle om den dansk-svenske kontakt. Således Örtofta godsarkiv, der rummer denne tegning af den danske arkitekt Ferdinand Meldahl med et forslag til ombygning af slottet 1857 (Landsarkivet i Lund).

Bouppteckningarna (skifter) er en del af *domstolsarkiverne*. I modsætning til, hvad der gælder i Danmark, findes de yderst sjældent i andre arkiver.

Udover den afdødes navn og dødsdato indeholder de oplysninger om arvinger, skiftekommissærer, debitorer m.fl. og er således en god kilde ved slægtsforskning. Men der er som regel ikke skiftet efter de fattigste, og i andre tilfælde er materialet gået tabt.

Er der skiftet efter en gift person, findes der som regel ikke noget efter den efterlevende ægtefælle.

I *rådhusrätters* og *magistraters* (købstæders) arkiver findes materiale om borgerskabet: **burgskapsmatriklar** (borgerskabsprotokoller) og dokumenter til disse. Dette materiale er ujævnt bevaret, men det kan, hvis man er heldig, give fyldige oplysninger.

Domstolsarkiverne indeholder meget af værdi for slægtsforskning, f.eks. **domböcker** (tingbog/justitsprotokol og dombog).

Problemet er imidlertid, at materialet er vanskeligt tilgængeligt, fordi protokollerne er ført kronologisk uden emneinddeling.

Kilde til dagligliv

De anførte hovedkilder er de vigtigste, men kun en beskedent del af det samlede materiale, man kan komme i kontakt med.

Ved mere omfattende personal- og lokalhistoriske undersøgelser er **sockenstämmoprotokollen** (sognemødeprotokoller) en ofte overset kilde. Her findes oplysning om det daglige liv i et sogn, fattigunderstøttelse, mindre straffe som sognet selv kunne idømme m.m.

Mødeprotokollerne er som regel bevaret fra begyndelsen af 1800-tallet og frem til 1862, hvor de erstattes af **kyrkostämmoprotokollen** (menighedsmødeprotokoller) og de kommunale protokoller.

Begge typer findes i kirkearkiverne under serie-nummer K.

Facts og skemaer

Facts om de nævnte hovedkilder finder man i de følgende skemaer.

De fortæller også, om der er særlige hjælpemidler, som man skal benytte, før man kan bestille og benytte arkivalierne.

Skemaerne er alle opbygget på samme måde og giver oplysning om, hvilken periode vedkommende kilde dækker, hvilke personer, der er registrerede deri, og hvad det er for informationer, man kan få om den enkelte.

Det er også anført for hver kilde, hvilke forhåndsoplysninger man skal have med hjemmefra.

Flyttningsattest.
 Som regel bevaret
 fra begyndelsen af
 1800-tallet og et
 vigtigthjælpemiddel
 for både danske og
 svenske slægtsfor-
 skere.

270153
 7. 2. 79/74

No. 894/77

No. 84 Flyttnings-Attest från *Trojde Sackau* År 1853

Herr Inspektör *Jons Wetterstein*
 född den *13 Febr* år *1820* *Härtsede i Skane*
 af *Pastor Gustaf Wetterstein*
 och dess hustru *H.C. Biath*
 hvilka då tillhörde *Härtsede* församling

däppl den *—*
 gifte sig den *24/10* år *1851* från *Oja*
 flyttar nu till *Kopuchanow*
 läser innantill

Monn } Luth. Satehed } gäst } Spördin.
 Görklariagen }
 med *Christligt* bearepp

bewisat förhören *ondeutligt*

Begick den *5. Mattwarden* sednast den *Swigfredag* 1853
 till lefwetnet *välsejled och autandig*
 föredet affedsbetyg *af Herbruden*
Arne ättenslagsförbindelse *fri e. fr.*
 år *—* arbetsför och har haft *kyddis* koppor
 mantalsstrifwen för löpande året *vid Ewereds hand*
 Mantalsstrifningen för kommande året *es* här förrättad.
 Attesteras af *Trojde* den *26 April* 1853

Anna Nordström
Pastors hustru

Husförhörslängder

Begynder i Skåne i de fleste tilfælde lige efter år 1800 og dækker som regel perioder på 5-10 år. Serien er ofte fuldstændigt bevaret. Fra omkring ca. 1895 kaldes listerne **församlingsböcker** (bøger over sognebørnene).

De fleste lister er ført geografisk og kronologisk med angivelse af evt. gårdsnavn.

I listerne kan findes oplysning om bopæl, familiemedlemmer, fødselsdato, seneste flytning, vaccination, skolekundskaber, dato for altergang, giftermål o.lign. Undertiden findes også oplysning om personlig vandel.

Alle personer uanset deres religiøse tilhørsforhold er registreret i listerne.

Seriesignum	A I
Tidsrum	Ca. 1810 - ca. 1894
Hvilke personer	Alle som havde bopæl i menigheden uanset hvilken religion, de tilhørte.
Hvilke oplysninger	Listerne er ført topografisk hver husstand for sig og dækker som regel perioder på 5-10 år. For hver anføres navn og erhverv, fødselsdato, til- og fraflytninger, evt. dato for vielse og dødsfald samt særlige bemærkninger.
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Navn, bopæl, gerne fødeår.
Andet	<p>Til visse menigheder findes alfabetiske navneregistre. Husförhörslängderna er den eneste kilde, som gør rede for hele familien samt til- og fraflytninger med angivelse af sted.</p> <p>Fra og med 1895 erstattes husförhörslängderna med församlingsböcker, som er ført efter samme principper.</p>

In- och utflyttningslängder

Oplysningerne om til- og fraflytning er ofte ført i samme protokol og er normalt bevaret fra begyndelsen af 1800-tallet.

Det anføres, hvorfra og hvortil man flytter samt fødeår.

I nogle menigheder er der periodevis oplysninger om vidnesbyrd ved konfirmationen, civilstand, "*frejd*" (omdømme) samt fødselsdatoer for de anførte personer.

Disse lister kan være en god indgang til videre undersøgelser i **husförhörslängderna**.

Seriesignum	B
Tidsrum	Begyndelsen af 1800-tallet - ca. 1894.
Hvilke personer	Kronologisk førte lister over personer som er til- eller fraflyttet menigheden.
Hvilke oplysninger	Navn, evt. titel, tid og sted for til- eller fraflytning.
Hvad skal man vide for at kunne bruge materialet	Navn og menighed samt året hvor til- eller fraflytning foregik.
Andet	Numrene i inflyttningslængden henviser til inflyttningsattesten. Attesterne kan ofte erstatte inflyttningslængderne, hvis disse mangler.

Födelse- och dopböcker

Begynder i Skåne ofte i slutningen af 1600-tallet, dog kan der være store lakuner i rækken, f.eks. på grund af præstegårdsbrande.

Protokollerne indeholder oplysninger i forbindelse med den kirkelige dåbshandling. Ældre protokoller angiver som regel dåbsdag og forældre (undertiden dog kun faderens navn) samt dåbsvidnerne (fadderne). Også oplysning om bopæl kan forekomme.

Det var almindeligt at opkalde børn efter afdøde, nære slægtninge, f.eks. bedsteforældre. Fadderne var ofte nære slægtninge til forældrene og oplysninger om dem kan derfor være til stor hjælp i den fortsatte slægtsforskning.

Drejer det sig om et uægte barn ("*oä*"), hvor kun moderens navn er anført, kan det betale sig at søge i **domboken** (tingbogen, justitsprotokol) 9 måneder før fødslen og frem til barnet er ca. 1 år for at finde barnefaderen.

Seriesignum	C
Tidsrum	1680'erne - ca. 1894
Hvilke personer	Alle som er født i menigheden.
Hvilke oplysninger	Barnets fødsels- og dåbsdag (undertiden kun dåbsdag), forældrenes navne (undertiden kun faderens), titel, bopæl, gudmoder (ofte nær slægtning), faddernes navne (ofte nære slægtninge).
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Fornavn og fødeår.
Andet	I nogle menigheder findes alfabetiske navneregistre.

Efter midten af 1800-tallet er chancerne for at finde oplysning om barnefaderen mindre i takt med at kirkens autoritet aftager, og det således bliver mindre belastende for kvinden at opgive, hvem der er barnefaderen.

Flyttningsattester

Bilag til flyttningslängderna. Som regel bevaret fra begyndelsen af 1800-tallet.

Indeholder navn og forskellige personlige oplysninger ("*frejd*" eller "*frägd*"). Attesterne blev udfyldt af præsten i den menighed, man fraflyttede, og afleveredes til præsten i den menighed, man tilflyttede. Det forekom, at præsten ved ny flytning anvendte den gamle attest og anførte flere oplysninger.

Personer, som flyttede til Danmark og senere flyttede hjem igen, har i reglen fået attesten tilbage uden oplysning om bopæl i Danmark.

Dette materiale kan ofte være til stor hjælp ved slægtshistoriske undersøgelser.

Seriesignum	H II
Tidsrum	Variierende begyndelsesår - 1900
Hvilke personer	Personer som er tilflyttet menigheden.
Hvilke oplysninger	Navn, fødselsdato og den menighed, man er fraflyttet. Forskellige personlige oplysninger, f.eks. civilstand og "frejd" (vandel).
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Navn, tilflytningsår og menighed.
Andet	Dette materiale er grundlaget for oplysningerne i tilflytningsmenighedens husforhørslængder. Kan erstatte disse, hvis de mangler.

Lysnings- och vigselböcker

Lysning og vielse blev indtil begyndelsen af 1800-tallet ført i samme protokol som dåb og begravelse (den såkaldte **ministerialbok**). Som regel bevaret fra slutningen af 1680'erne.

Indførslernes omfang afhænger af præstens nidkærhed. Nogle præster anførte kun ægtefællernes navne og vielsesdatoen.

Undertiden forekommer "*giftoman*" (den som råder for en kvindes giftermål, som regel pigens fader eller broder).

I nogle tilfælde er der ved siden af navn, lysnings- og vielsesdatoen fuldstændig levnedbeskrivelse med angivelse af forældre m.m. (dette er dog ret sjældent).

I *Malmö stadsarkiv* findes et register til Malmö S:t Petri menighedslistes over indkomster "oppebåret af Brudfolck for Brudestolen och dess tillhörige klæde" 1634-83.

Seriesignum	E
Tidsrum	Se fødsels- og dødbøger
Hvilke personer	Viede i menigheden
Hvilke oplysninger	Navn, titel og bopæl for begge ægtefæller. Dato for lysning og vielse
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Navnet på den ene af ægtefællerne, omtrentligt vielsesår og menighed
Andet	I nogle menigheder findes alfabetisk nav- neregistre

Död- och begravningsböcker

Begravelse er indtil begyndelsen af 1800-tallet ført i samme protokol som dåb, lysning og vielse. Som regel bevaret fra slutningen af 1680'erne.

Indførlernes omfang afhænger af præstens nidkærhed. Normalt anførte præsten kun døds- og begravelsesdato, navn og dødsårsag, i visse tilfælde også alder ved dødsfaldet.

Nogle præster skrev den afdødes biografi med angivelse af forældre, ægtefælle og børn samt fødeår og fødested.

Seriesignum	F
Tidsrum	Se fødsels- og dødsbøger
Hvilke personer	Personer som er døde i menigheden
Hvilke oplysninger	Navn, døds- og begravelsesdato samt alder. Periodevis også dødsårsag
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Navn, dødsår og menighed
Andet	I nogle menigheder findes alfabetiske nav- neregistre

Bouppteckningar

Skifterne er den del af domstolsarkiver, man har mest brug for ved slægtsforskning. De findes for landbefolkningens vedkommende i *häradsrätternas* og *domsagornas* arkiver og for byernes vedkommende i *rådhusrättens* arkiv. Adelige skifter blev til og med 1917 afleveret til *hovrätterna*.

Loven bestemte, at der skulle skiftes senest tre måneder efter et dødsfald. Senest et halvt år efter dødsfaldet skulle kopi af skiftet afleveres til retten. I praksis kunne bobehandlingen dog vare betydeligt længere, undertiden flere år. Der er flest skifter efter gifte, enker og enkemænd. Skifter efter ugifte og fattige er mere sjældne, selv om der er mange undtagelser.

I 1734 udstedtes forordning om obligatorisk skifte efter dødsfald. Der er dog bevaret betydeligt ældre skifter.

I *Malmö köbstad* begynder skifterne 1546 og opbevares i stadsarkivet til og med 1951. (For perioden 1546-1559 er

skifterne udgivet i bogform og kan købes i stadsarkivet).

Fra de øvrige dele af Skåne, Halland og Blekinge opbevares skifterne i landsarkivet til og med sidste århundredeskifte (fra dele af Halland noget længere). Herefter skal de søges i *tingsrätternas* arkiver.

Bouppteckningarna danner for det meste en eller to selvstændige rækker i domstolarkiverne, F I eller F II. I nogle tilfælde kan de indgå i bilagene ("inneliggande handlingar") til dombøgerne.

For tiden indtil 1840-50 (for Malmös vedkommende indtil 1951) findes alfabetiske skifterregistre i de fleste byer og herreder. Herefter skal man søge i **bouppteckningsprotokollen**, der er blevet påbegyndt hvert år.

Et skifte følger normalt et bestemt skema. Først anføres den dodes navn, dødsdag og hjemsted (derimod ikke alder eller fødselsdato). Så følger navnene på ægtefælle og børn. Var der umyndige børn, anføres navn på værge eller "god man", som ofte var en (mandlig) slægtning.

Børn, som var døde før forældrene, er ikke medtaget, derimod eventuelle børnebørn som var arveberettigede i

barnets sted. Var den afdøde ugift eller barnløs, angives nærmeste arvinger efter arveloven.

Så følger en gennemgang af den afdødes efterladenskaber: genstande af ædelt metal (guld, sølv, kobber), kontanter, eventuel fast ejendom, møbler (ofte rum for rum), værktøj, husgeråd, klæder og andet. Til sidst findes en liste over udestående fordringer og gæld.

Var der holdt auktion over efterladenskaber, er auktionsprotokollen ofte vedlagt.

Især i tidsrummet fra slutningen af 1700-tallet til slutningen af 1800-tallet er skifterne meget omfattende.

Fra tiden efter 1900 (for Malmös vedkommende fra og med 1952) findes bouppteckningarna ved *tingsrätterna*. Bouppteckningarna er filmet frem til ca. 1840. Filmene kan lånes på länsbibliotekerne.

Seriesignum	Domstolsarkiverne F II
Tidsrum	Landsarkivet i Lund: Slutningen af 1600-tallet - 1900 Malmö stadsarkiv: 1546-1951 (kun Malmö köbstad).
Hvilke personer	Personer som er afdøet ved døden og hjemmehørende i pågældende stad, domsaga eller härad (herred).
Hvilke oplysninger	Den afdødes navn, erhverv og bopæl. Den efterlevende ægtefælles og arvingernes navne, samt navn på eventuel værge for umyndige børn og kvinder. Specifikation af boets aktiver og passiver. Denne kan især i 1700-tallet være særdeles omfattende.
Hvad skal man vide for at bruge materialet	Den afdødes navn og byen eller herredet, hvor den pågældende var hjemmehørende ved dødsfaldet. Mangler personregister, skal man også kende dødsåret.
Andet	Alfabetiske personregistre findes til og med slutningen af 1800-tallet for de fleste domstole i LANDSARKIVET. I MALMÖ STADSARKIV findes alfabetisk personregistre for tidsrummet 1546-1951.

Mantalslängder

Mantalslängderna var grundlaget for visse skatter, som pålignedes enkeltpersoner, f.eks. den såkaldte **mantalspenning**. De blev ført i tre eksemplarer, hvoraf de to findes i landsarkiverne i *häradsskrivar-* og *länsstyrelse*arkiverne medens det tredje findes i kammararkivet i Riksarkivet.

Bestemmelserne om, hvordan mantalslängderna skulle føres, ændredes noget i årenes løb. I princippet var alle mellem 15 og 63 år opført, men fattige, syge og militærpersoner kunne undtages. Som regel er kun husfaderens fulde navn anført, medens hustru, børn og tjenestefolk anføres med fornavn eller helt uden navn. Aldersangivelser mangler helt.

I Sverige begyndte man at føre disse lister i 1630'erne, og da de skånske landskaber erobredes i 1658, indførtes de også der.

Seriesignum	E III i länstyrelsesarkiven; F I i häradsskrivararkiven
Tidsrum	<i>Malmöhus län</i> 1658-1900 (1658-1764 mikrofilm) <i>Kristianstads län</i> 1658-1900 (1658-1741 mikrofilm) <i>Hallands län</i> 1688-1900 <i>Blekinge län</i> 1722-1900
Hvilke personer	I princippet alle mellem 15 og 63 år. Fattige, syge og soldater kunne dog undtages
Hvilke oplysninger	Husstandens sammensætning. Husfader og husmoder, børn fordelt efter køn, tjenestefolk. Som regel er kun husfaderens fulde navn anført.
Hvad skal man vide	Menigheden og helst også navnet på det sted, hvor de pågældende boede
Andet	Materialet er især anvendeligt som erstatning for andre kilder

Dansk pas til svensk matros, udstedt i København. Formentlig har han på udrejsen haft et pas, udstedt af magistraten i pågældende by, eller hvis på landet - af landshøvdingen. Matrosens pas endte i landsarkivet i Lund.

 DERES KONGELIGE MAJESTETS

TIL DANMARK OG NORGE &c. &c. Bestal-
ter Geheime-Raad og Ober-Præsident udi den Kongelige Residentz- Stad Kiöbenhavn:

Jeg

GOTTHARD ALBERT BRAËM,

Ridder af Dannebrog-Ordenen,

Gjør hermed vitterligt, at nærværende *Svenske handelsmand Martin Moller*

agter nu at reyse herfra Staden til *Stalleborg i Sverrig*

Hvorfore min respectivè, tienst- og venlige Begiering er til alle og enhver, som bemeldte

maatte forekomme, at de *ham* paa denne *Reys* Reyse ubehindret vilde lade passere. KIÖBENHAVN, den *7de Aug* Anno 1787.

NB. Dette Pas gielder alleene for ovenbemeldte og ikke til flere eller andre Reyser.

1787
1787
1787

Acte

Andre kilder: Pasjournaler

Som i Danmark findes der desuden en række kilder, som med fordel kan konsulteres, men som ikke så systematisk som husforhør og i Danmark folketællinger og kirkebøger dækker området. Disse kilder vil desuden typisk være lidt vanskeligere at benytte.

I det følgende redegøres kort for nogle af de kilder, der er blevet til som følge af ønsket om at holde nærmere øje med rejsende og udlændinge, og derunder altså også danske i Sverige.

Det nærmeste, man kommer en parallel til forholdene i Danmark, er den registrering, der blev foretaget af markedssøgende og også rejsende i almindelighed, men i praksis især af håndværkersvende og fra 1875 af tyende og andre tjenestefolk som karle m.fl. Se herom i det danske afsnit.

At passere den svenske grænse har normalt krævet en eller anden form for tilladelse og dermed regi-

strering. I lang tid gjaldt det samme for indenlandske rejser.

Fredsperioden 1860-1914, hvor alle bestemmelser om kontrol med rejsende var ophævet, var en undtagelse.

Kontrol med udlændinge

Kontrollen med udlændinge foregik i tidsrummet 1811-1860 på følgende måde (1811 var Sverige i krig, derfor blev kontrollen skærpet):

En udlænding, som ønskede at opholde sig i Sverige, skulle have tilladelse af *Landshövdingen* i länet (amtet) eller i Stockholm af *Överståthållaren*. Denne skulle indberette til *Statsministern för utrikes ärenden* om udstedte opholdstilladelser og om, hvilke udlændinge, der havde fået pas til brug ved udrejse.

Landshövdingen (i Stockholm *överståthållaren*) skulle desuden udfærdige lister over udlændinge, som opholdt sig i Sverige og indsende disse til

Statsministern för utrikes ärenden. Dette krævedes i 1811 og fortsatte i de følgende år.

I efteråret 1830 - efter Julirevolutionen - krævede udenrigsministeriet, at alle landshövdingar indsendte fuldstændige oplysninger om udlændinge, som opholdt sig i lenet, hvor længe de havde opholdt sig i Sverige samt erhverv og beskæftigelse.

Her får man sammenfattende oplysninger, som går langt tilbage i tiden. Oplysninger om udlændinge fik landshövdingen fra købstædernes magistrater og fogederne på landet. **I denne registrering får man oplysning om danskere, som opholdt sig i Sverige.**

Registrering af udlændinge i svenske arkiver

Materiale vedr. udlændinge findes samlet lensvis i *Kabinettet för utrikes brevväxlingens arkiv* i Riksarkivet. Der er tale om forskellige rækker med betegnelsen E II k.

Indberetningerne fra efteråret 1830 ses under E II k 3:3 og har betegnelsen "Rapporter från gränsvakter och skrivelser rörande pass och uppehållstillstånd samt förteckningar över utlänningar".

Materiale findes endvidere i *länsstyrelsernas* arkiver i landsarkiverne i form af indkomne skrivelser fra *magistrater* og *kronofogdar*. Her ses de oplysninger om udlændinge, som landshövdingen

indsamlede fra købstæder og fogeddistrikter.

Kontrol med rejsende

I perioden 1812-1860 var kontrollen med rejsende i det hele taget meget omfattende. Man måtte have pas ikke alene for at passere landets grænse, men også for at færdes indenlands - så snart man befandt sig uden for det meget begrænsede område, hvor man var almindelig kendt. Passet var et legitimationskort.

Pas udfærdigedes i Stockholm af *Överståthållaren*, i andre købstæder af *magistraten* og på landet af *Landshövdingen*. Pas kunne også udfærdiges af *Statsministern för utrikes ärenden*.

Man indleverede en ansøgning til den pasudstedende myndighed, som førte pasjournal med oplysninger om den rejsendes navn og embede eller næringsvej, hvorfra man kom og hvorhen man skulle og det tidsrum, hvor passet skulle være gyldigt.

Var der tale om personer, som ikke var velkendte, skulle den pågældendes signalement angives.

Den pasudstedende myndighed skulle i begyndelsen af hver måned indsende en fortegnelse over udstedte pas til *Justitiekanslern*. Den *landshövding*, til hvis län der udstedtes pas, skulle underrettes.

Udlændinge, som havde gyldigt pas, kunne få brug for et nyt, hvis det de havde, var fyldt med stempler og anmærkninger. Havde man indenlandsk

pas, kunne man få brug for et til, hvis rejsevejen ændredes eller det gamle pas var skrevet fuldt.

I denne registrering findes oplysninger om svenskere som flyttede til Danmark, og om danskere, som fik nyt pas under rejse i Sverige.

Registrering af rejsende i svenske arkiver

Materiale vedr. rejsende findes i *Justitiekansler-
ämbetets arkiv* i Riksarkivet i form af de **pasjour-**

naler, som landshövdinge og magistrater indsendte. De ligger i en samlet række for årene 1812-1847 under E III cf. Fra og med 1848 ligger de under "**Andra inkomna handlingar**".

Materiale findes endvidere i *länsstyrelsernes* og *magistraternas* arkiver i landsarkiverne. Det kan findes under "andra handlingar" eller i selvstændige rækker. Undertiden er ansøgningerne bevaret og journalerne summariske, i andre tilfælde er journalerne omfattende og ansøgningerne kasseret.

Passjournaler i länsstyrelsernas,
magistraternas og justitieämbetets
arkiv

Seriesignum	Se ovenfor
Tidsrum	1812-1860
Hvilke personer	Alle som færdedes uden for hjemstavnen
Hvilke oplysninger	Navn og embede eller næringsvej. Hvorfra den pågældende kom (normalt hjembyen) og hvorhen vedkommende skulle. Rejsemål. Passets gyldighedstid
Hvad skal man vide	Hos hvilken myndighed, ansøgningen om pas blev indgivet
Andet	I det omfang man finder oplysninger, kan man gå videre i kirkebøgerne

*Danske flygtninge
ankommer til Skå-
nes kyst 1943, hvor
myndighederne
tager imod. Arki-
valier herom findes
bl.a. i Malmö-
politiets arkiv på
Malmö Stadsarkiv.*

Særligt om 1900-tallet

I Danmark afleverer myndighederne typisk deres arkiver til Rigsarkivet og landsarkiverne, når der er gået ca. 30 år.

Sådan er det ikke i Sverige, og derfor må man som hovedregel kontakte den pågældende myndighed, når det drejer sig om kilde materiale fra 1900-tallet. Det sker for kirkearkivernes vedkommende ved de såkaldte *pastorsexpeditioner* (kirkekontorerne).

Et særligt forhold gør sig gældende om arkivalier vedr. danske flygtninge i og til Sverige 1940-45.

Når man arbejder med 1900-tallet har man ofte brug for *Matrikel för svenska kyrkan*. Den udkommer årligt og indeholder adresser og telefonnumre på samtlige kirkekontorer i Sverige.

Den er vigtig, fordi de kirkelige arkiver, og dermed kirkebøger m.m., for tiden 1895-1991

findes ved de enkelte menigheders kirkekontorer, de såkaldte *pastorsexpeditioner*, hvortil man må henvende sig.

Materialet vil formentlig indenfor ca. 10 år blive afleveret til landsarkiverne.

Flygtninge

I Malmö Stadsarkiv opbevares arkivalier, modtaget fra *Polismyndighetens utlänningssektion i Kriminalpolisens arkiv*. De vedrører flygtninge, som kom til Malmø under 2. verdenskrig, og som blev forhørt der.

Sagerne vedrører for en stor dels vedkommende danske borgere, såvel jøder som sabotører og andre efterlyste. Fra 1945 findes også sager vedrørende flygtninge, som havde været interneret i Tyskland og som kom med togfærgen til Malmø.

Sagerne omhandler også dem, der overførtes til Sverige fra Tyskland via Røde Kors. Sagerne består i disse tilfælde alene af lister med navn og nationalitet angivet.

Grundstammen i arkivet er **forhørsprotokollen**, der består af kartotekskort (blanketter) med en lang række personoplysninger og informationer om omstændighederne ved flugten.

Materialet er omfattet af en tilgængelighedsfrist på 70 år, men der kan til forskningsformål søges

dispensation.

Tilsvarende materiale findes hos *Polisen i Helsingborg* og i arkiverne fra politimyndighederne langs kysten. Der er i øvrigt tale om kopier: Originalmaterialet indgår i *Statens Utlänningskommission*, der findes på Riksarkivet.

Det svenske arkivvæsen

I dette afsnit findes en række praktiske oplysninger om åbningstider, kopimuligheder m.m. for hver arkivinstitution. De er opstillet skematisk og afslutter afsnittet. Først følger nogle betragtninger over det svenske arkivvæsens opbygning - og dets forskelle set fra Danmark.

Det svenske arkivvæsen består - som i Danmark - af flere strenge. Det statslige arkivvæsen udgøres af Rigsarkivet, Krigsarkivet og landsarkiverne (hvoraf 2 er stadsarkiver, som er tillagt myndighed som et landsarkiv).

Lokalhistoriske arkiver, som de kendes i Danmark, findes ikke i nær samme omfang. Derimod er der en gammel tradition for, at kommunerne og landsting (amtskommune med ansvar for i hovedsagen sygehusområdet) opbevarer deres egne arkiver, som derfor skal søges dér. Typisk vil det være lettere at komme til at benytte disse arkiver,

end det tilsvarende vil være tilfældet i danske kommuner, som ikke har stadsarkiver e.l.

I det følgende gives en kort beskrivelse af de forskellige typer med angivelse af adresser og telefonnumre m.m.

Statslige arkiver

Rigsarkivet (Rigsarkivet) er det statslige arkivvæsens centrale myndighed. I Rigsarkivet opbevares Højesterets arkiv, rigsdagens og regeringens arkiver samt centraladministrationens m.fl. arkiver.

I Rigsarkivet findes desuden et betydeligt antal privatarkiver. Rigsarkivets samlinger spænder kronologisk fra 1100-tallet til nutiden.

Krigsarkivet opbevarer arkiver fra alle myndigheder under forsvarsdepartementet (forsvarsministeriet) - lokale, regionale og centrale.

Fra de lokale myndigheder sker afleveringen direkte til Krigsarkivet.

Landsarkiverne opbevarer de regionale og lokale statslige myndigheders arkiver.

Tilgængelighed

Bestemmelserne om adgang til det materiale, som findes i arkiverne og hos myndighederne, er meget forskellige i Danmark og Sverige. Princippet i Sverige er, at alt materiale hos myndighederne (også i pastoraterne) er almindeligt tilgængeligt, også for udlændinge.

Adgang til benyttelse kan kun nægtes med henvisning til "sekretessloven". Oplysninger om privatpersoners forhold kan højst være utilgængelige i 70 år, regnet fra sidste indførsel.

Slægtsforskningsmateriale i landsarkiverne berøres sjældent af reglerne om sekretess, da det er ældre end 70 år. Myndighederne i Sverige afleverer nemlig deres arkiver meget senere end i Danmark.

Derimod kan det forekomme, at man lokalt i et pastorat nægtes adgang. Pastoraterne opbevarer almindeligvis materiale fra tiden efter 1894.

Som eksempler kan nævnes: församlingar, domkapitel (pastorats- og bispearkiver), länsstyrelser (amter), häradskrivare, domstolar, polismyndigheter (doms- og politimyndigheder), fängelser (fængsler), tullar (toldvæsen), skolor (skoler), sjömanshus (mønstringskontorer).

I landsarkiverne findes også et betydeligt antal privatarkiver.

Der findes 7 landsarkiver og 2 stadsarkiver har status som landsarkiv, nemlig det i Malmø og det i Stockholm.

Bemærk at disse stadsarkiver er arkivmyndigheder både for de lokale statslige myndigheder og for de kommunale forvaltninger i deres respektive områder.

Kommunale og andre arkiver

Kommuner og landsting (kommuner og amtsråd) opstod i Sverige i 1860'erne.

Hver kommune og hvert landsting opbevarer sit eget arkiv. Kommunearkiverne indeholder også materiale fra de tidligere småkommuner, som fandtes før kommunesammenlægningerne i 1950'erne og 1970'erne.

Lokalhistoriske arkiver af dansk model eksisterer stort set ikke i Sverige, men enkelte arkivinstitutter er udbygget med store samlinger, f.eks. i Karlstad og Sundsvall.

Arkiver fra *privatpersoner*, foreninger og virk-

somheder m.m. opbevares både i Riksarkivet, i landsarkiverne, i kommune- og landstingsarkiverne og i de få lokalhistoriske arkivinstitutioner.

Desuden findes privatarkiver i forskellige museer (hvis billedmateriale ofte er righoldigt) og i universitetsbibliotekernes håndskriftsamlinger.

Emigrantinstitutet i Växjö bør også nævnes i denne sammenhæng. Det er en stiftelse, som indsamler al slags dokumentation vedrørende emigration fra Sverige - ikke kun til USA.

Køb af kopifilm

SVAR (Svensk Arkivinformatiön i Ramsele) er en afdeling af Riksarkivet, beliggende i Norrland.

Der produceres mikrofilm og mikrofiche af kirkebøger og andet arkivmateriale, som er interessant for slægts- og lokalhistorisk forskning.

Private kan købe mikrofichekopier hos SVAR, Box 160, S-880 40 Ramsele. Tlf.: +46 623 109 70. Telefax: +46 623 110 97.

Personregistrering i Sverige i fremtiden

Riksdagen har vedtaget, at personregistreringen i Sverige ikke længere skal udføres af kirken - fra 1.

juli 1991 udfører skattemyndighederne denne opgave. Det er første gang efter reformationen, at kirken kun skal registrere sin egen virksomhed. For fremtiden vil det foregå på denne måde:

Skattemyndighederne vil føre personregistre ved hjælp af EDB. Herfra vil der kunne foretages periodiske uddrag til brug for forskningen i form af mikrofichekort.

Uddragene vil omfatte hovedregistre, afgangregistre og kronologiske registre (tilgangsregistre, afgangregistre, fødselsregistre, ægteskabsregistre og begravelsesregistre).

I den svenske kirkes menigheder vil præsten føre dåbsprotokoller, konfirmationsprotokoller, vielsesprotokoller og begravelsesprotokoller. Endvidere vil menighedsrådene føre registre over medlemmerne og den daglige virksomhed. Disse forskellige protokoller og registre vil blive ført enten ved hjælp af EDB eller på papir.

De kirkelige arkiver, som i øjeblikket findes i menighederne, det vil sige materiale som dækker perioden fra (som regel) 1895 til og med 30.6.1991, vil indtil videre forblive hvor de er. Lidt efter lidt, formodentlig indenfor en tiårsperiode, vil de blive overført til landsarkiverne.

Landsarkivet i Lund

Adresse	Dalbyvägen 4, Box 2016, S-220 02 Lund
Telefon/fax	+46 46222 9850 / +46 46222 9870
Åbningstider	1/9-30/4: man-fre 9-16; lør 9-13; man også 18-21 1/5-31/5: man-fre 9-1530; lør i lige uger 9-13 1/6-31/8: man-fre 830-1530 OBS: Der forventes udvidet åbning man og lør. Kontakt Landsarkivet.
Transport	Flyvebåde fra København, Havnegade; lokaltog (Pågatåg) Malmø-Lund. 15 minutters gang til Landsarkivet ELLER bus 999 Københavns Hovedbanegård-Malmø-Lund ca. 800 m. fra Landsarkivet.
Garderobe	Aflåselige skabe.
Frokoststue	Kantine e.l. findes ikke. Det er stort set ingen mulighed for at spise medbragt mad. I nærheden findes et stort antal frokostrestauranter.
Vejledning	Ved vagten i forskarsalsekspeditionen ved indgangen til læsesalen.
Bestilling	Arkivalier fremtages kontinuerligt. For mikrofilm er der selvbetjening.
Kopiering	Kopier kan bestilles af arkivalier undtagen protokoller tykkere end 10 cm eller skadede, kirkebøger og skifter. Kopifgiften er lidt større end typisk i Danmark.
Hjælpemidler	Hjælpemidler findes i forskarsalsekspeditionen.
Litteratur	Beståndsöversikt, Del I: Judicielle arkiv (Lund 1987)
Øvrigt	Elevator forefindes.

Malmö Stadsarkiv

Adresse	Stora Varvsgatan 11 N, S-211 20 Malmö
Telefon/fax	+46 4010 5330 / +46 4097 5105
Åbningstider	man, ons-fre 830-1530; tir 900-1900
Transport	Flyvebåde fra København, Havnegade; Bus 21 C fra Malmø Centralstation.
Garderobe	Garderobe findes ved ekspeditionen.
Frokoststue	Frokoststue findes med køkkenfaciliteter.
Rådgivning	Henvendelse til forskarsalsekspeditionen.
Bestilling af arkivalier	Fremtagning hver halve time. For mikrofilm selvbetjening.
Kopiering	Kopier kan bestilles, dog ikke fra indbundet materiale. Pris er lidt højere end typisk i Danmark.
Hjælpemidler	Findes ved forskarsalen.
Litteratur	Stadsarkivet i Malmö. 1991. Malmö stadsarkivs handleding till judiciella arkiv (Malmö 1991).
Øvrigt	Elevator findes. Handicappede bedes dog forinden kontakte personalet.

Adresser:

Riksarkivet, Box 12541, 102 29 Stockholm
Besøgsadresse: Fyrverkarbacken 13-17
Tlf. +46 8737 6350, telefax +46 8737 6474

Krigsarkivet: 115 88 Stockholm
Besøgsadresse: Banergatan 64
Tlf. +46 08/782 4100, telefax +46 08/782 6976

Landsarkivet i Lund, Box 2016, 220 02 Lund
Besøgsadresse: Dalbyvägen 4
Tlf. +46 46222 9850, telefax +46 46222 9870
Omfatter: Malmöhus, Kristianstads, Blekinge og Hallands Län (amter)

Landsarkivet i Vadstena, Box 126, 592 23 Vadstena
Besøgsadresse: Vadstena slot
Tlf. +46 143 13030, telefax +46 413 310 254
Omfatter: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs og Kalmar Län (amter)

Landsarkivet i Göteborg, Box 3009, 400 10 Göteborg
Besøgsadresse: Geijersgatan 1
Tlf. +46 3181 3690, telefax +46 3120 7108
Omfatter: Göteborg og Bohus län, Älvsborgs, Skaraborgs og Värmlands län (amter)

Landsarkivet i Uppsala, Box 135, 751 04 Uppsala
Besøgsadresse: Dag Hammarskjölds väg
Tlf. +46 1865 2100, telefax +46 1865 2103
Omfatter: Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs og Stockholms län (amter)

Landsarkivet i Visby, Box 2142, 421 02 Visby
Besøgsadresse: Visborgsgatan 1
Tlf. +46 4981 0514, telefax +46 4981 2955
Omfatter: Gotlands län (amt)

Landsarkivet i Härnösand, Box 161, 871 24 Härnösand
Besøgsadresse: Rosenbecks Allé 18
Tlf. +46 6112 0470, telefax +46 6118 3528
Omfatter: Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens og Norrbottens län (amter)

Landsarkivet i Östersund, Box 664, 831 31 Östersund
Besøgsadresse: Museiplan, Arkivvägen 1
Tlf. +46 6311 1183, telefax +46 6312 1824
Omfatter: Jämtlands län (amter)

Stadsarkivet i Stockholm, Box 220 63, 104 22 Stockholm
Besøgsadresse: Kungsklippan 6
Tlf. +46 8785 8300, telefax +46 8650 2330
Omfatter: Stockholms stad (kommune)

Stadsarkivet i Malmö, Stora Varvsgatan 11 N, 211 20 Malmö
Tlf. +46 4010 5330, telefax +46 4097 5105
Omfatter: Malmö stad (kommune)

Emigrantinstitutet
Adresse: Box 201, 351 04 Växjö.
Besøgsadresse: Museiparken.
Tlf. +46 4702 0120, telefax +46 4703 9416
Omfatter: Hele Sverige

Over Øresund 1856

Historien om enken Bengta Carlsdotters udvandring til Danmark

I den følgende beretning gives et eksempel på, hvordan man kan udnytte de kilder, der er omtalt i de forrige afsnit - ligesom visse andre.

Den er bl.a. af interesse for danskeren, hvis forfædre stammer fra Sverige eller for dem, der forsker i aner, som udvandrede til Sverige. Historien om Bengta Carlsdotter rummer begge elementer, idet hun som så mange andre rejste frem og tilbage over Øresund.

Beretningen er skrevet af arkivarie Käthe Bååth †, Landsarkivet i Lund.

Sammen med døtrene Anna og Inger udvandrede enken Bengta Carlsdotter i 1856 fra Hyby i Skåne til København. Hyby ligger et par mil øst for Malmö. Bengta og hendes børn kom ifølge **utflytningslängden** for Hyby *församling* (sogn) fra fattighuset i Hyby.

To andre fra fattighuset rejste sammen med dem

til Danmark. Udvandringen fra Hyby til Danmark var dette år ganske betydelig. Den pågældende side i flyttningslängden viser, at ud af i alt 32, som fraflyttede, rejste de 17 til Danmark.

Fattigvæsenet bidrog ofte økonomisk, når fattiglemmerne udvandrede. Således står der i *Lunds fattigvårds* (fattigvæsens) protokol den 10. maj 1858: For fire fattige fruentimmers rejse til Danmark anvises til udbetaling 10 rigsdaler og 34 skilling rigsmønt, samt fire sæt linned og to kjoler fra forrådet".

Flere andre indførsler i Lunds fattigprotokol viser, at fattigvæsenet for at mindske udgifterne medvirkede til udvandring ved at give bidrag til rejseomkostningerne.

Fattigvæsenet betaler for udvandring

Efter fattigloven af 1853 ophørte menighedens forsørgelsespligt, når den pågældende havde op-

holdt sig uden for sognet i et halvt år.

Med denne bestemmelse skabtes et misbrug, som har levet videre indtil vore dage, nemlig at udstyre den fattige med rejsehjælp eller på anden måde give ham mulighed for at opholde sig et andet sted i et halvt år. Derefter havde han nemlig i reglen opnået forsørgelsesret det nye sted, og så var den gamle menighed ham kvit.

For den fattige indebar en flytning, at den husbondsret han var underkastet i fattighuset ophørte, og det gjorde fattigvæsenets uindskrænkede ret til at disponere over hans arbejdskraft og arbejds løn så også.

Fattigvæsenet havde ret til ved offentlig auktion at sætte både mand og hustru og eventuelle børn i kost hos lavestbydende. Hertil kommer, at på denne tid var såvel arbejdsforholdene som løn- vilkårene bedre i Danmark end i Sverige. Ikke mindst var kosten - som ofte var en del af lønnen - langt bedre.

Bengta Carlsdotters børn

I *husförhörslängden* for *Hyby församling* 1850-59 er Bengta Carlsdotter med familie opført som beboere i fattighuset. Manden Per Brorsson, som var født allerede 1788, døde i fattighuset 1851.

Foruden enken Bengta Carlsdotter, som var født 30.9.1807 i Lyngby, efterlod han sig døtrene Bengta, Anna og Inger. Bengta, som var født

1836, var den ældste og gammel nok til at blive bortfæstet som pige, først i Sallerup 1852, og senere efter at hun en tid havde boet hjemme i fattighuset, i Bara 1856.

De to andre var derimod kun seks og tretten år, da de flyttede til Danmark, og i hvert fald den yngste af dem havde en lang tid igen enten i fattighuset eller i kost hos lavestbydende.

Går vi længere tilbage i tiden, ser vi, at Per Brorsson var flyttet ind i fattighuset med hustru og børn efter egen anmodning den 5. august 1849: "Skulle i denne sin anmodning efterkommes og således forundes at indflytte i fattighuset" som det hedder i *Hyby församlings sockenstämmo-protokoll*.

Faderens familie

Børnenes farfader, bonden Broder Olsson, døde 1853 og efterlod sig i følge *bouppteckningen* (skiftet) fra *Bara häradsrätt* en mindre sum penge til børnebørnene. Men efter fattigloven af 1853 overgik disse penge imidlertid direkte til Hyby fattigvæsen.

Af skiftet fremgår også, at Bengta og børnebørnene helt havde mistet kontakten med den forholdsvis velstående familie på fædrene side. Fæstrene og de tilstedeværende ved skiftet kunne hverken opgive navn eller alder på børnebørnene i Hyby. Det var skifteforvalteren - ikke familien -

som senere tilføjede disse oplysninger.

Heraf fremgår i øvrigt, at Per Brorsson havde tre andre børn: en gift 26-årig datter fra et tidligere ægteskab, en på 20, som var tjenestepige, og en på 13, som var under Hyby fattigvæsen.

Da den 13-årige ikke ses under fattighuset sammen med familien, er det sandsynligt, at hun har været sat i kost.

Den ødsle ægtemand, Per Brorsson

Ved at følge **husförhörslängdernes** oplysninger om Bengta og hendes familie tilbage i tiden ser vi, at de, før de kom til fattighuset, havde boet i Vismarlöv. Hertil var de kommet fra en husmandslod, som hørte til Pers fasters gård i Mölleberga.

Bengta blev gift den 26. november 1830 i Esarp til Per Brorsson, som da var enkemand ifølge *Esarp församlings vigselbök* (vielsesprotokollen).

På denne tid boede Bengta Carlsdotters tilkommende ægtemand i et 9-fags-hus (med to værelser), hvortil der hørte en tønde land jord, sandsynligvis et aftægts-hus til den gård i Alberta, han havde fået ved ægteskabet med sin første hustru. Han forpagtede desuden et lille stykke mose på 99 år ifølge oplysninger i *Torna häradsrätt* (skøde- og panteprotokol).

Nogle år før havde han ifølge samme kilde solgt selve gården for 2.966 rigsdaler. Af denne sum var der intet tilbage ved den første hustrus død, og

dette medførte en strid om den mødrene arv, som tilkom datteren i dette ægteskab mellem Per og hendes onkel.

Per blev anklaget for "den største ødselhed" såvel under ægteskabet som senere, og familien forsøgte at forhindre, at han gennem sin "ligeegyldighed" med, hvad der ville være til hans barns bedste, bortødslede den smule, der var tilbage. Per Brorsson var dog ikke den, der gav op, og det lykkedes ham at slippe for at udbetale arven til svogeren, ved at hans egen broder stillede kaution for ham - fremgår det af fra *Malmöhus läns landskontor*.

Denne kaution var muligvis en af grundene til, at også broderen måtte forlade sin gård, og at også han endte som fattiglem - ifølge **husförhörslängden**.

Per Brorssons spegede affærer fortsatte. Han havde nogle år tidligere forsøgt at sagsøge et antal personer, som havde udstedt gældsbeviser til ham på undertiden meget store beløb, bl.a. for spillegæld.

Bengta Carlsdotters familie

Gennem **husförhörslängder** og **flyttningsattester** kan vi følge Bengtas liv længere tilbage i tiden.

I husförhörslängden for *Lyngby församling* 1806-1813 møder vi Bengta første gang sammen med hendes forældre og søskende. De boede i et hus under Hässelberga nr. 3. Faderen Carl Palmgren,

som var kræmmer, var udskrevet som "wargeringskarl", altså reservesoldat, under den usikre politiske situation 1808.

Det anføres i husförhörslängden, at han "efter sigende" var død i Malmö den 4. februar 1808. Men i Malmö var situationen kaotisk. Epidemier som tyfus hærgede på dette tidspunkt, og både Garnionskirken og hele rådhuset var taget i brug som sygehuse. Han ses da heller ikke indført i begravelsesprotokollerne der - og i øvrigt heller ikke i Lyngbys.

Bengtas fødsel ses i *Lyngby församlings födelsebok* 1807. Det anføres, at hun var datter af kræmmer Carl Palmgren og hustru, men hendes navn er dog ikke anført.

Til Malmö via København og Århus

Hvordan gik det Bengta og hendes døtre, efter at de var flyttet til København? Lykkedes det dem at skabe sig en ny tilværelse?

I begyndelsen synes det at være gået over al forventning. Fra det svenske konsulat i København oversendtes således i april 1861 til *Malmöhus läns (amts) landskansli* en anmodning om fødselsattest for enken Bengta Carlsdotter. Hun boede på det tidspunkt i Vejlbys ved Aarhus og agtede at indgå ægteskab med en skåning, som ligeledes boede i Vejlbys.

De ses også indført som viede i *Vejlbys sogns*

kirkebog, men vielsen har tydeligvis ikke fundet sted. For Bengta, som var sygelig og svag og havde fået understøttelse i Vejlbys, selv om hun ikke var forsørgelsesberettiget, anmodede i stedet om hjælp til hjemrejse.

Den 6. juli samme år bliver hun hjemsendt af politiet sammen med den yngste datter Anna. I løbet af efteråret må hun være kommet til Malmö, og 2 år senere skulle Anna i følge kilderne være fulgt trop. Det anføres dog, at hun kom fra Hyby, men her var hun nu ikke blevet registreret. Så sandsynligvis har hun opholdt sig i Malmö hele tiden, men er altså ikke blevet indført, før hun kunne forsørge sig selv. Malmö fattigvæsen ville nemlig ikke overtage forsørgelsespligten.

Også datteren Inger flyttede til Malmö.

Hvorfor Malmö?

Medens Bengta og de to yngste børn boede i Danmark, var de to ældste døtre flyttet dertil. Den ældste, Kerstine, var allerede gift og havde fået sit første barn, og den anden blev gift 1862. Begge havde de fundet deres tilkommende i den malmö'ske tobaksindustri.

Efter svensk lov havde de nu pligt til at forsørge Bengta, og Bengta blev nu boende i Malmö til sin død i 1872. Hun står i husförhörslängderna opført som gårdmandsenke, hvad der må have givet hende en vis status - selvom hendes mand dog allerede havde mistet sin status som gårdmand under sit

første ægteskab.

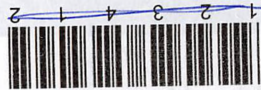
Bengta Carlsdotter modtog aldrig fattighjælp i Malmö, og også hendes datter, Inger giftede sig og forblev i Malmö. Lille Anna derimod havde haft to kortere ophold i København, og efter moderens død boede hun snart her og snart der.

En slægtstradition vil endda vide, at hun blev gift i København med en sort mand, at hun blev velstillet, og at hun i lang tid opretholdt kontakten med det gamle land.

Ved en overgang at flytte til Danmark slap Bengta Carlsdotter for at ende sine dage i fattighuset i Hyby og for at få i hvert fald lille Anna sat i kost hos lavestbydende. Det hjalp hende gennem den vanskelige tid, indtil hendes ældste børn var blevet voksne og kunne forsørge hende.

Så selv om tiden i Danmark med sygdom og arbejdsløshed sikkert ikke var let, kunne hun ende sine dage, forsørget og omgivet af sine børn, som gårdmandsenke i Malmö.

DIS-Danmark

e. c. 17.

ÖVER ÖRESUND

EN HANDLENING
FÖR SLÄKTFORSKARE

ARKI-VARIA
1993

SLÄKTFORSKERNES BIBLIOTEK

Georg Jensen-Carlén år
1917.

Ingår i en serie som
heter "Drag ur
studentens liv".

Originalen i Akademiska
Föreningens arkiv
(Lund).

2:a upplagan

Lund 1995
Bloms Boktryckeri AB

Över Öresund

En handledning för släktforskare

ARKI.Varia
Landsarkivet i Lund skriftserie 3
1993

Utgivare:

ARKI.Varia Serviceselskab ved Landsarkivet, København

Redaktion:

Vivian Sandau, Henrik Gautier (Københavns Stadsarkiv); Jørgen Mikkelsen, Øjvind Roed Nielsen, Steen Ousager (Landsarkivet for Sjælland m.m.); Käthe Bååth†, Göran Larsson, Anna Svenson (Landsarkivet i Lund); Pehr Nilsson (Malmö Stadsarkiv)

Huvudredaktör:

Steen Ousager

Omslag-layout:

Kristin Wiborg

Tryck:

Rigsarkivet, København

ISBN:

87-89409-05-1

Beställning:

Boken kan köpas på ovannämnda arkiv eller beställas från:

ARKI.Varia, Box 661, Jagtvej 10, DK-2200 København N
tlf. +45 3139 3520

2:a upplagan:

Carl Bloms Boktryckeri AB, 1995

Innehåll

Förord 3

Något om denna bok 5

De drog över Öresund 7

Förberedelse och hjälp 15

Huvudkällorna 19

Några källhänvisningar 47

Att forska i 1900-talsmaterial 58

Det danska arkivväsendet 59

Över Öresund 1875-1900 65

Historien om multiemigranten

Kjerstin Pehrdsdotter

Förord

"Var har ni husförhörslängderna?" brukar svenska forskare fråga när de kommer till ett danskt landsarkiv. Och på samma sätt frågar den danske forskaren i Sverige: "Jeg vil gerne se folketællingerne".

Frågor av detta slag har gett inspiration till att sammanställa denna bok. Alltfler forskare reser över sundet i båda riktningarna i sitt sökande efter anfäder och anförvanter och oftast blir landsarkiv och stadsarkiv den första anhalten.

Även om en hel del i arkiven är likartat och gemensamt är det inte alldeles lätt att sätta sig in i det andra landets kyrkliga och civila folkbokföring, bouppteckningssystem och administrativa tradition, i synnerhet om man har vant sig vid det som finns i det egna landet!

Det är med glädje vi ser svenska forskare i Danmark och danska forskare i Sverige, och det är vår förhoppning att denna bok skall bli en första orientering och handledning i det roliga men mödosamma forskningsarbetet. Vi hoppas också att den skall bidra till att öka kontakterna och förståelsen mellan länderna och till att belysa både det som skiljer och det som förenar!

Boken är utgiven med bidrag från Crafoordska Stiftelsen i Lund.

Köpenhamn, Malmö och Lund, hösten 1992

Grethe Ilsøe
landsarkivarie
Köpenhamn

Helle Linde
stadsarkivarie
Köpenhamn

Birgit Arfwidson Bäck
stadsarkivarie
Malmö

Anna Christina Ulfspærre
landsarkivarie
Lund

"Kirkebog".
 Sct. Stefans församling i Köpenhamn.
 I Danmark existerar inte begreppen husförhörslängder och flyttningsattester. De källor som släktforskaren får använda är i första hand kyrkoböcker, folkräkningar och boupp-teckningar.
 (Landsarkivet för Själland)

1890		Födte		Dödförel.	
Nr.	När og Datum.	Barnets fulde Navn.	Dødsens Datum enten i Kirken eller Hjemme.	Førelbrens Navn, Stand, Gaandbeting og Bopæl.	Faddernes Navn, Stand og Dphfødsfæd.
17.	11. Maj	Johan Vilhelm Solver Schäffer	17. Majmet den 21. April 1892 af Høf.	Patka. Her Edvard Kaufmann 35 Schäffer Hede Anna Elisabeth Charlotte f. Torgersen.	
18.	6. Juni	Charles August Edvin Francker.	3. August 1890 Kirken	Karl Ludvig Lamm Karl Vilhelm Francker Hede Anna Vilhelm f. Andersen. Teltvej 1.	Madsen Katrine Andersen Førelbren Formet Axel Andersen
19	20. Juni	Jens Ewald Vestmann.	17. Juni met den 26. Juni 1890 af Høf. Førelbren Kirken 2. 19. Okt. 1890.	Katrine Christen Vestmann Hede Ida Louise Charlotte f. Mathiasen. Tordenskjoldsgade 16.	Coopertus f. C. Olaf Hjølmet af Grønlund Coopertus Brønnes
20	24. Juni	James Petersen.	24. August 1890 Kirken	Fotograf Karl Lamitz Petersen og Christen Mathias Mathias Kristen f. Hansen. Tordenskjoldsgade 2	Fin Kristine Hansen Fin Kristine Nielsen Fotograf C. A. Esch Wopman 3 Ludvig Hansen.
21.	23. Juni	Oluf Njølmar August. Raadsen.	14. Septbr. 1890 Kirken	Nikolaj Lars Raadsen og Hede Anna Kasmin f. Petersen. Tordenskjoldsgade 1	Madam Marie Nielsen Madam Laura Nielsen Førelbren
22.	26. Juni	Karl Kristian Julius Rønnow	17. Juni met den 1. Jul. 1890 af Høf.	Hoff Jakob Marthe Schmidt og Høf. Søren Nielsen Karlens Gade København.	Død - 2. 6 ^{te} Jul. 1890. Viedt d. 3. 7. 90.

Något om denna bok

Denna bok är tänkt som en hjälp till släktforskare i Öresundsregionen.

Avsikten är att introducera några grundläggande principer och de mest användbara källorna, så att man kan fortsätta sin släktforskning även om en del av slakten visar sig ha emigrerat till den andra sidan sundet.

Därför är boken uppbyggd med en del på svenska om förhållandena i Danmark och en del på danska om förhållandena i Sverige.

Den inleds med en kort skiss över de flyttningar som har ägt rum från Sverige till Danmark genom tiderna. Historien om flyttningar i den andra riktningen berättas i det danska avsnittet.

I denna vägledning har samlats de mest nödvändiga anvisningar och tips som behövs för att man skall kunna påbörja elementära släkthistoriska undersökningar i grannlandet.

Det finns saker och ting som man måste ha klarat av om man vill ha största möjliga utbyte av sin resa.

Råd om detta finns i avsnitt 2 "Förberedelse och hjälp", som innehåller en presentation av några kompletterande hänvisningar, bl a till böcker som man kan konsultera om man önskar en ordentlig inblick i hur man släktforskar i Danmark.

I avsnitt 3 presenteras de huvudkällor som man i första hand bör använda. Efter en inledning hittar man upplysningarna om de olika källorna sammanställda i schematisk form. Under varje schema återfinns ett urval detaljer som också kan vara värda att uppmärksamma.

Specialkällor

Ofta befinner man sig i den situationen att man t.ex. vet att en förfader har suttit i fängelse, varit anställd vid ett stort företag eller liknande. I sådana fall kan det vara idé att komplettera sina under-

sökningar med att söka i specialkällor.

I avsnitt 4 finns en kortfattad översikt över några centrala personorienterade källor, geografiskt och ämnesmässigt ordnade. Det skall betonas att det gäller ett ofullständigt urval, och att man normalt behöver hjälp av arkivpersonal för att kunna använda dessa källor.

Denna bok är avsedd som hjälp för undersökningar som gäller 1800-talet. Men i princip täcker den undersökningar som kan sträcka sig så långt tillbaka som 1660.

För 1900-talet gäller särskilda omständigheter, i synnerhet för undersökningar som skall utföras i Sverige. Se avsnitt 5.

Fakta och exempel

Fakta - öppningstider, kopieringsmöjligheter mm,

har samlats för varje arkivinstitution i avsnitt 6.

Här ges dessutom upplysningar om kommunikationerna. I anslutning till detta ges också upplysningar om arkivväsendets uppbyggnad i de två länderna.

Slutligen avrundas denna vägledning med ett exempel på en släkthistorisk undersökning där särskild vikt lagts vid källor till Øresundsemigrations historia.

Denna bok handlar primärt om källor till släktforskning i Öresundsområdet, dvs Själland, Lolland-Falster och Bornholm samt Skåne, Halland och Blekinge.

Vägledningen har utarbetats av en redaktionskommitté sammansatt av medarbetare vid stadsarkiven i Köpenhamn och Malmö och landsarkiven i Köpenhamn och Lund.

De drog över Öresund

Avsikten med detta avsnitt är att ge några antydningar om när de svenska utvandrarerna kom och var de slog sig ned i Danmark. Det kan jämföras med den summariska översikten över kompletterande personorienterade källor i avsnitt 4.

När man i historiska sammanhang talar om utvandring från de skandinaviska länderna menar man i allmänhet utvandringen till Amerika.

Men inte förrän så sent som på 1880-talet blir Amerika-utvandringen från Sverige större än den flyttning som i århundraden hade ägt rum inom Skandinavien, bl.a. mellan Sverige och Danmark.

Också efter 1880 fortsatte en mycket betydande flyttning från Sverige till Danmark, "de fattigas Amerika", och denna var enstaka år större än emigrationen till Amerika. Men till bilden hör att ett stort antal svenskar utvandrade till Amerika från Köpenhamn.

Upplysningar om dessa utvandrarens namn, yrke, ålder, födelseplats mm finner man i *København's Politis* (Köpenhamns polismyndighets) **utvandrarlistor 1869-1953**; största delen av dessa är filmade och finns tillgängliga i svenska arkivinstitutioner.

Också från Danmark till Sverige gick en ansevärd ström av resande. Det kan löna sig att lägga märke till att man inte sällan ser hur t.ex. danskar som hörde om Sverige från svenska invandrare sedan själva utvandrade och just till den plats varifrån svenskarna hade kommit!

Och så var ju traditionen med att resa fram och tillbaka över Öresund mycket gammal.

Skåne, Halland och Blekinge förlorade

Det är inte mycket vi vet om flyttningarna inom Danmark före 1658 då Skåne, Halland och Blekinge förlorades till Sverige. Och själva freden gav säkert inte heller anledning till större omflyttningar.

Men med det skånska kriget 1676-79 och i synnerhet slaget vid Landskrona 1677 hade det blivit klart att Danmark inte skulle vinna tillbaka de förlorade landskapen.

Från dansk sida planerades därför nu en ny taktik: det förlorade landet skulle utarmas inifrån, och för att åstadkomma detta uppmanade de danska myndigheterna i maj 1678 alla Skånes invånare att emigrera till Själland.

Av många orsaker hör sammades uppmaningen i stor utsträckning. Från de skånska städerna strömmade ett betydande antal invånare till Själland, där de kunde söka och få tillstånd att tiggare - och de mer välsituerade kunde få skattefrihet. Även ett stort antal skånska präster valde att flytta till Själland.

Men i ännu högre grad flydde landsbygdsbefolkningen från brand, härjningar och sjukdom, många för att fortsätta tillvaron i Danmark som tiggare. Det var framför allt västkustbönder, ända uppifrån Halland, som drog iväg, och t.o.m. från Blekinge emigrerade en del.

Bönder från södra och mellersta Skåne gav sig också iväg, medan det verkar som om invånarna längs östkusten stannade kvar.

Dessa kanske tusentals emigranter som alltså i huvudsak utgjordes av bönder, slog sig ned främst i *Köpenhamns amt*, men också Nordsjälland med *Frederiksborgs* och *Kronborgs amter* tog emot en del. I mindre omfattning berättar källorna om skåningar i de övriga själländska amter.

De skånska städernas borgare återfinner man särskilt i Helsingör, där många fick burskap, och naturligtvis i Köpenhamn.

Svenskar och Napoleonkrigen

Den skånska emigrationen till Danmark fortsatte också efter freden som följde på det skånska krigets slut, men med förminskad styrka.

I Köpenhamn mottog på så sätt under perioden 1701-60 1054 skåningar **borgerskapsbreve** (burskapsbrev), mest som värdshusvärdar och hantverkare. Senare utställdes också en del burskapsbrev inom de mer kapitalkrävande handelsnäringarna.

1789 lär den svenska kolonin i Köpenhamn ha utgjort 1725 personer eller drygt 2 procent av hela stadens befolkning.

Och när man 1808, efter den danska krigsförklaringen mot Sverige, från centralt håll önskade överblick över vilka som var födda som svenskar visade beräkningarna att detta gällde knappt 9000 personer enbart på Själland. Av dessa var hälften bosatta i huvudstadsområdet.

Den stora, glömda invandringen

Rent allmänt har det inte gjorts någon undersökning av den svenska närvaron i Danmark före 1800-talets mitt. Man kan dock nämna hantverkarnas traditionella vandringar.

I gengäld visar källorna att en våg av svensk

*Inte bara över Öresund men också över Östersjön till Bornholm kom de svenska utvandranarna. Det gällde t.ex. Pelle Erövraren och Lasse-Far.
Foto: Kærnefilm.*

arbetskraft sköljde in över landet från ca 1840. Det gällde i första hand landsbygdsdistrikten. Dessa sydsvenska lantbruksarbetare utgjorde 1870 ca 8700 och de fanns företrädesvis på Själland.

Också till Köpenhamn och Helsingör kom svenskar från hela södra Sverige. Det var bl.a. hantverkare eller tjänsteflickor som hade anställts via *fæstekontorerne* (ett slags "arbetsförmedling").

Vid anläggningen av järnvägen mellan Köpenhamn och Roskilde på 1840-talet finner man de första tecknen på invandring av svenska arbetare.

Senare skulle det stora antalet offentliga anläggningsarbeten dra till sig ännu fler. Här spelade inte minst utbyggnaden av järnvägsnätet en viktig roll.

Även tegelbruksindustrin skulle komma att använda svensk arbetskraft i stor utsträckning. Ett mycket stort antal säsongarbetare dominerade på alla dessa arbetsplatser utöver de svenskar som mer permanent hade bosatt sig i Danmark.

För perioden 1850-1910 har beräknats att inte mindre än ca. 83.000 svenskar kom till Danmark.

Svenskar i Köpenhamn

Medan flertalet ännu anställdes inom lantbruket ändrade strömmen riktning och karaktär från 1870-talet. Antalet växte starkt de följande 30 åren och i synnerhet Köpenhamn - och städerna - blev det viktigaste målet för den svenska emigrationen.

De flesta var utbildade män som kom från Mal-

möhus län; den manliga arbetskraft som efterfrågades i Köpenhamn skulle vara utbildad.

Dessutom kom hela tiden ett stort antal utbildade säsongarbetare - många från de östra delarna av Skåne. Huvuddelen av de mer permanenta utvandrarerna var trots allt kvinnor, de flesta utbildade.

1885 hade alltså de svenskfödda kommit att utgöra så mycket som 4,1 procent av hela Köpenhamns befolkning. I Köpenhamn arbetade svenskar främst inom industri, hantverk och som tjänstefolk.

Helt smärtfritt blev inte mötet med det nya landet. Förhållandevis många råkade i klammeri med rättvisan: ca 10 procent, ibland fler, av dem som gripits av polisen var under denna period svenskar, och 10-14 procent av de kvinnor som misstänktes för prostitution var också svenska.

Dessutom återsändes många till Sverige, nämligen alla dem som hade "uttömt sina existensmöjligheter", som det hette i utlänningslagen från 1875.

De utbildade svenska immigranter som till stor del var unga och ogifta kom från landsbygden i hela södra Sverige. De bosatte sig i Köpenhamns och i Frederiksborgs amter (ung. "län"), på Lolland-Falster och på Bornholm, och utgjorde där 1901 hela 6,3 procent av befolkningen.

Kjøbenhavn, d. 8 December 1916

Kærlig hilsen
No 8
Fr. Baron Carl Bennet.
Vasatorp

Debets

1916.			Kr.	Øre
Januar	29.	60 Pallets, Hardijefaces	125	00
		Uddon bling.	25	00
Aug.	19.	60 stue beavers til stas reparativ, Hammose reparerede, godt karkure, og Peng med Hænder 4 or badebiller. Hænder beaver samt beaver.		

Överdelen på en räkning från skräddare Lund i Köpenhamn til baron Carl Bennet, Vasatorp. Exempel på hur Köpenhamn var Skånes huvudstad - där köpte man de finare kläderna. Ur Vasatorps godsarkiv, Landsarkivet i Lund.

Läs vidare i ...

Fremmed i Danmark. 400 års fremmedpolitik, red. av **Bent Blüdnikow** (Odense 1987)

Andersen, Finn: Svensk af fødsel. Personhistorisk kildemateriale opstået som følge af udenrigspolitik... 1808 (i: Personhistorisk Tidsskrift 1982, 1 s. 55ff) (Här nämns många enskilda personer)

Boyhus, Else Marie: Svenske sæsonarbejdere (i: Lolland-Falsters historiske samfunds Årbog 1973)

Fabricius, Knud: Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige (Köpenhamn 1952)

Kolbye, V: Svensk og polsk arbejdskraft til Lolland-Falsters roemarker (i: Lolland-Falsters historisk samfunds Årbog 1950)

Sundbärg, Gustav: Emigrationsutredningen, bilaga XX: Svenskar i Danmark (Stockholm 1912)

Willerslev, Richard: Den svenske invandring til Bornholm 1850-1914 (i: Skandia 1980)

Dito : Svenske gæstearbejdere i København 1850-1914 (i: Fortid og Nutid, 1981)

Dito: Den glemte invandring. Den svenske invandring til Danmark 1850-1914 (1983)

Dito: Den slesvigske, svenske og russiske invandring til København 1850-1914 (i: Historiske Meddelelser om København, 1981)

Østergaard, Bent: Invandrerne Danmarkshistorie (1983)

På Lolland och Bornholm

Från Lolland-Falster och Bornholm innehåller källorna också ett stort antal svenska namn. De står där, sida upp och sida ned, i de källor som särskilt speglar dessa flyttningar: **kyrkoböckerna** och rättsväsendets liggare (**pasprotokoller, tyendeprotokoller**, se Kapitel 4) över uppehållstillstånd men också protokoll över utlänningskontroll och över anställda vid dikningsarbeten och järnvägsanläggningar.

I takt med att det danska jordbruket omstrukturerades till en mer intensiv inriktning, bl.a. betodling, uppstod behov av säsongsarbetskraft. Detta behov fylldes bl.a. av svenskar.

På Bornholm slog den svenska invandringen rekord mot slutet av 1800-talet. Invandrarna kom från Sveriges sydligaste delar via de bornholmska köpstäderna, inte minst Rønne, och många tog anställning som tjänsteflickor och drängar på de bornholmska gårdarna.

Också tegelbruken och kolbrottet vid Hasle och

stenbrotten på norra Bornholm drog till sig stora arbetsstyrkor. Dessutom kom åtskilliga hantverkare och personer som arbetade inom fiske och sjöfart.

Först under det nya århundradet började tillströmningen av svenskar till Danmark att avta.

Den utbredda fattigdomen och den sociala nöden på landet, under några år förstärkt av missväxt och efterföljande hungersnöd, mildrades allteftersom den svenska industrin expanderade.

Lönenivån började stiga i Sverige och hade omkring 1914 inom de flesta sektorer nått upp till den danska.

Vad har forskarna skrivit?

För att sätta in sin släktforskning i ett större sammanhang kan man konsultera "Läs vidare i .."

Här kan man dessutom tydligt märka vilka källor forskarna har använt i sina undersökningar och till vad. Observera att enskilda personer och deras öden ändå sällan finns nämnda i denna litteratur.

Trafiken över Öresund har alltid varit intensiv, och reklamen för den har utförts på många olika sätt. (Malmö museer).

SVENSKA
REDERI-AKTIEBOLAGET **ÖRESUND**
MALMÖ

Post-routen **MALMÖ-KÖPENHAMN**

Benomgående biljetter
till alla platser i
DANMARK-KONTINENTEN & ENGLAND
gälla med denna route!
Angenämaste och kortaste sjöresa!
Bekvärmaste tilläggsplatser!

Upplýsingar
lämnas af:

SVENSKA RED-AKT. BOL. ÖRESUND
Ö. Kajgatan. MALMÖ

DAMPSKIBSSKABET
ÖRESUND
KÖPENHAMN

Förberedelse och hjälp

Här nedan följer några hänvisningar till uppslagsverk och litteratur som kan vara bra att känna till och som finns på större svenska bibliotek.

Se i avsnitt 1 några verk som kan användas om man är intresserad av att se sina förfäders migration i ett större sammanhang.

Två saker är viktiga att lägga märke till innan man börjar sina släktforskningar på andra sidan Öresund:

För det första skall man ta med sig så många upplysningar som möjligt om personer, platser och tidpunkter. Man vet aldrig i vilka sammanhang de plötsligt kan visa sig användbara. Och då är det ju litet förargligt om man hemma på sitt skrivbord har den upplysning som skulle kunna knäcka nöten.

För det andra är det bra att så mycket som möjligt känna till hjälpmedel och arkivförhållanden

i det land man skall besöka. Man kanske till och med kan slå upp en del av de uppgifter man behöver på sitt eget bibliotek.

Personhistorisk litteratur - börja här!

Kanske det finns något skrivet - en bok, en broschyr eller en artikel om just den person eller den släkt man söker. Det har faktiskt publicerats mer än man vid första anblicken tror.

En översikt över tryckt personhistorisk litteratur finns i bibliografier, och här nämns de senaste:

Hans H. Worsøe: **Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1948-74** (i: Personalhistorisk Tidsskrift 1974) samt: Dorthe Gissel: **Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1973-79** (1982).

Biografier över de mest kända danskarna hittar man i: **Dansk biografisk leksikon**, del I-XIV (Köpenhamn 1974-1984) eller tidigare utgåvor (1933ff) och (1887 ff). Detta lexikon finns också på svenska huvudbibliotek och de flesta större ar-

kivinstitutioner.

I övrigt hittar man hos arkivinstitutionerna normalt större samlingar släktutredningar, biografier och annan personhistorisk litteratur om danskar, i synnerhet de mer kända.

Vilket område?

Man behöver eller bör ofta veta något om topografin, bl.a. eftersom det nästan alltid är nödvändigt att utgå från en ort, i regel en församling, om man skall finna rätt källa, som t.ex. kan vara en kyrkobok.

Nästan alla orter och deras placering inom församlingarna har ingående beskrivits i: **J.P. Trap: Danmark**, 5 upplagan, del 1-14 (Köpenhamn 1958-70).

Till detta verk hör ett användbart Orts- och personregister. Tag också reda på vilka adresskalendrar som finns: för Köpenhamn existerar sådana från 1770.

Generella hjälpmedel

Vad kan jag mer använda för att skaffa mig kunskaper i förväg?

En uttömmande och lättläst orientering om släktforskning i Danmark i allmänhet finns i: **Hans Worsøe: Find dine rødder** (Köpenhamn 1987) samt i: **Suno Scharling: Min slægt Hvorfor hvordan**

Danskt namnskick

Det är viktigt för släktforskaren att veta att användningen av ett fixerat efternamn till mitten av 1800-talet först och främst förekom i städerna och i de socialt välbärgade befolkningsskikten.

Till 1856 kunde fadern i stort sett avgöra vilket efternamn barnet skulle bära, och ofta var det ett annat än faderns.

På landet var det t.ex. brukligt att ett barn fick sin fars förnamn som efternamn i form av Jens søn/datter, senare Jensen, men i övrigt var det heller inte ovanligt att efternamnet bildades av moderns namn. I efternamnet kunde dessutom ingå ortsnamn eller gammalt (äldre) tillnamn.

1856 bestämdes att de då valda namnen skulle gälla för alla släktled. Men först på 1870-talet hade den gamla namntraditionen slutligen upphört. Först från denna tidpunkt kan man alltså räkna med att ett barn har samma efternamn som sin far.

hvornår (Köpenhamn 1989).

Här får man en vägledning om de mest allmänna principerna för släktforskning och om källorna och deras innehåll.

För den mer specialiserade släktforskningen kan nämnas den något äldre: A. Fabritius och Harald Hatt: **Håndbog i Slægtsforskning**. (Köpenhamn 1973)

Den innehåller en rätt detaljerad genomgång, institution för institution, av vad man kan hitta i det enskilda biblioteket och arkivet.

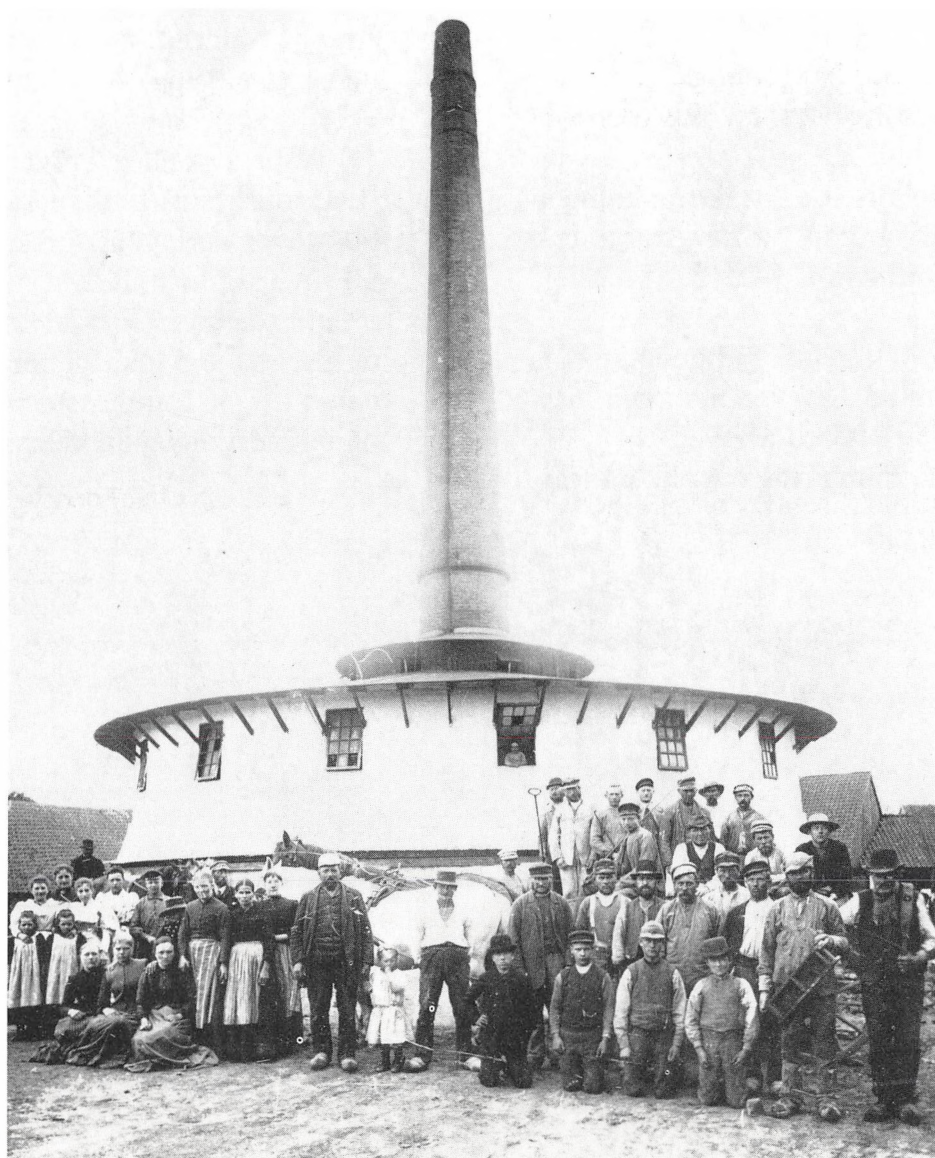
Här måste särskilt framhävas översikten (nu

något föråldrad) över antavlor, så kallade embedsstater (ung. yrkesmatriklar), och andra verk med personhistoriska upplysningar.

Studier av källor kräver i regel att man kan läsa gotisk skrift. Man kan få låna listor över bokstäver i arkivens forskarsalar, men om man vill öva sig hemma kan man använda:

Georg Simon: **Gotisk skriftlæsning. Læsning af slægts- og lokalhistoriske kilder** (Köpenhamn 1977), som dessutom innehåller exempel på de mest använda källtyperna.

*Arbetare vid Nøj-
somhed tegelbruk
utanför Helsingör.
Många av dem kom
från Sverige (Hel-
singør kommuns
muséer).*

Huvudkällorna

I detta avsnitt ges en introduktion till de viktigaste huvudkällorna, deras bakgrund, innehåll och vad de kan användas till. Observera att många undersökningar kan göras redan i Sverige i husförhörslängderna, som inte finns i Danmark.

Som framgår av de schematiska översikterna ordnas och förtecknas arkivmaterialet inte på samma sätt som i Sverige.

Rent allmänt gäller att personregistreringen i Danmark, både av danska medborgare och av utlänningar, är mycket mer summarisk än i Sverige. Sålunda existerar begreppen husförhörslängder och flyttningsattester inte i Danmark.

De källor som släktforskaren i Danmark i huvudsak får användning för är:

kirkebøger (kyrkoböcker)

folketællinger (folkräkningar)
skifter (bouppteckningar, arvskifteshandlingar)

Detta gäller när man bedriver släktforskning både bakåt och framåt i tiden.

Inte förrän 1875 genomförs en egentlig utlänningslagstiftning och det är först under första världskriget som en mer omfattande utlänningskontroll kommer till stånd.

En rad särskilda grupper har under olika perioder varit föremål för registrering av speciella skäl, och här kan särskilt nämnas kontroll över utlänningar i krigssituationer. En kort översikt över de viktigaste av dessa källor har, tillsammans med andra relevanta personorienterade källgrupper, sammanställts i avsnitt 4, som på så sätt kompletterar de tre viktiga huvudgrupperna.

Personregistrering i Danmark

Systematisk personregistrering i Danmark började

med **kirkebøgerne**. Den danske kyrkobokföringen börjar något tidigare än den svenska, och de äldsta bevarade kyrkoböckerna börjar omkring år 1600.

Först från 1645/46 började dock kyrkobokföringen bli mer allmänt genomförd. Och från 1812 infördes slutligen de schematiskt uppställda kyrkoböckerna. Registreringen av födslar/dop, vigslar och dödsfall-/begravningar ligger ännu till grund för den danska personregistreringen.

Ett annat slags personregistrering började så småningom utformas, även den på 1600-talet:

Det rörde sig om registreringen av avlidnas tillgångar och ägodelar i övrigt och av arvingar. Dessa **skifteprotokoller** (bouppteckningar) har i enstaka fall bevarats så långt tillbaka som 1570-talet (Vordingborg och Helsingör), men det var först med den danska lagen från 1683 som upprättandet av bouppteckningar blev fast reglerat.

På landsbygden genomfördes detta dock först mot slutet av 1700-talet.

Problemet med dansk bouppteckningsförvaltning var att det fanns så många instanser, eftersom en rad grupper i samhället - präster, landbor, officerare m fl hade var och en sin bouppteckningsförvaltare.

Bouppteckningsförvaltningen hade från omkring år 1800 i många fall överförs till den lokala domstolen, men först från 1851 var denna administrativa omläggning slutligen och konsekvent genomförd.

För det mesta är det från ca 1800 den lokala

retsbetjentens (domstolens) bouppteckningar som skall användas.

I slutet av 1700-talet infördes ytterligare två slags personregistrering. Med den första fullständiga **folketællingen** (folkräkningen) från 1787 hade hela landets befolkning mantalsskrivits vid ett visst datum.

Och med **lægdsrullerne** (mönstringsrullorna), som introducerades nästan samtidigt, hade man säkrat kontrollen över var den manliga värnpliktiga delen av befolkningen befann sig.

Särskilt om Köpenhamn

Eftersom Köpenhamn är så stort är det ofta svårt att finna uppgifter om en person som kommer därifrån eller bor där, om man inte har helt exakta upplysningar om adress och tidpunkter. Folkräkningarna för Köpenhamn upptar nämligen många hundra sidor, och när det gäller kyrkoböckerna finns det ett otal församlingar att välja mellan.

Just därför att Köpenhamn är så stort och har en speciell administrativ ställning finns det för denna stad särskilda och kompletterande former för personregistrering. I vissa fall är denna dessutom lättare tillgänglig eller kan användas som ingång till kyrkoböcker och folkräkningar.

Det gäller t.ex. alfabetiskt ordnade **begravelsesprotokoller, register- og dødeblade** samt

Barnets Navn, samt Gaardens og Husenes Nummer.	Samtlige Personers Navne i hver Gaard, hvert Huus, hver Familie.	Efter Personens Alder, Vel eller Uvelstand, herregæst.	Gift, uligst, Enkelmand, Enke eller Traffalt.	Fødselstid, nemlig Rikshand og paa Kanten Segneris og Amersøen, og ved Udlandinge og de i Hvergaardene, Staden, i Colonierne, Frih. Landets Navn, hvor de ere fødte.	Personernes Titel, Embede, Forretning, Haandværk, Næringsvei, Stilling i Familien eller hvad de leve af.	Af disse var 235			
						Deres Gæst.	Deres et eller flere Tilgængel.	Deres Plummer.	Deres Skind.
Hillegaards i Vært-Hus Nr. 45. 1.	Anders Simonson	28	gift	Kiøge	Handværker og Jernskæder.	235	235		
	Anders Simonson	24	lyg	Stogede	Jernskæder.				
	Anders Simonson	2	ugift	Kiøge	Ennærboend.				
	Mikael Simonson	1	lyg	Stodt.					
	Christiansen	31	ugift	Kiøge	Ennærboend.				
	Marie Hendrik Datter	31	lyg	Kiøge					
	Carl Conradson	30	lyg	Carl Conradson					
	Carls Conradson	16	lyg	Kiøge	Ennærboend.				
	Anders Staden	16	lyg	Kiøge					
	Liseb. Kjeld	60	gift	Kiøge					
Hillegaards 59 og 60. 20	Marie Henriksen	45	gift	Kiøge	Handværker for Jernskæder	235	235		
	Anders Henriksen	34	lyg	Kiøge	Handværker for Jernskæder				
	Anders Henriksen	2	ugift	Kiøge	Ennærboend.				
	Anders Henriksen	2	lyg	Stodt.					
	Anders Henriksen	5	lyg	Stodt.	Ennærboend.				
	Anders Henriksen	21	gift	Kiøge	Handværker for Jernskæder				
	Anders Henriksen	20	lyg	Kiøge	Jernskæder.				
	Anders Henriksen	17	ugift	Kiøge	Jernskæder.				

Folkräkningarna finns i Rigsarkivet i Köpenhamn. Kopior finns i vissa fall dessutom i Landsarkivet för Själland och Köpenhamns Stadsarkiv. Här ser vi bl.a. att en person är född i Karlskrona. För en annan, Anne Nielsen, har som födelseort bara angetts "Sverige".

huvudregister till **mandtalslisterne**. Och kronologiskt ordnade **kopulationsprotokoller**, böcker över vigslar, och **register över borgerlige vielser** som i motsats till landet i övrigt fördes här redan från 1851.

Gemensamt för dessa särskilda köpenhamnska källor är att de går tvärs över församlingarna och täcker hela Köpenhamns kommun, samt att man där i regel kan finna den mycket viktiga upplysningen om födelseplats. Tyvärr kan de ibland ha en oprecis form, t.ex. ”Jylland”.

Tänk på den tryckta **Københavns Vejviser**. Den finns för Köpenhamn så långt tillbaka som 1770. Om man vet en persons namn kan man här hitta en adress.

Glöm inte heller *Svenska Gustafsförsamlingen* i Köpenhamn. Den erkändes som svenskarnas kyrka i Köpenhamn 1913 och var därmed berättigad att föra sina egna kyrkoböcker.

Annan registrering

Som exempel på andra former för mer konsekvent registrering av delar av befolkningen kan nämnas tilldelningen av näringstillstånd och **borgerskab** (burskap).

Under äldre tid kan man finna dessa tillstånd framför allt i *rådstuernes* (rådhusrätternas) längder; efterhand införs särskilda **borgerskabsprotokoller** (borgarmatriklar) i de flesta köpstäder. De omfattar

bara en mindre del av befolkningen, nämligen självständiga näringsidkare, men har en viss betydelse eftersom man just lade vikt vid att registrera inflyttningar.

De tidigast bevarade **rådstueprotokoller** (domböcker) kan dateras till 1586, men vad gäller borgare och näringsliv omfattar de bara en mycket begränsad del av (den manliga) befolkningen i städerna, från 1858 också på landet, där de fördes av *herredsfogeden*.

Även om det periodvis förekom en viss registrering av utlänningar var den varken systematisk eller likformig. Generellt kan sägas att denna registrering existerar i större omfattning först mot slutet av 1800-talet. Se bl.a. härom kaptitel 7.

Vad skall jag använda?

De tre först nämnda källtyperna är dem man normalt först anlitar om man skall identifiera en släkting.

En undersökning innebär i regel alltid att man letar i dessa källor. Alla tre källtyperna förutsätter att man kan lokalisera den/de personer man söker till en församling i Danmark.

Om Köpenhamn ingår som undersökningsområde kan det ofta löna sig att också som ingång använda de källor som gäller särskilt för Köpenhamn.

Problemen som uppstår när man letar efter levande släktingar eller förfäder är mycket varie-

rande, men källorna ofta de samma. Och för båda typerna av undersökningar är det nödvändigt att ha en administrativ region att utgå ifrån: t.ex. vart i Danmark som familjen Larsson utvandrade.

Har man inte det måste man pröva möjligheter till kvalificerade gissningar genom att kombinera kunskap om yrke och ålder med typiska bosättningsmönster, tidpunkt för utvandring osv. Här kan alla slags upplysningar visa sig vara betydelsefulla.

Om man vet ungefärligt dödsdatum och *församling* använder man **kirkebog** och **skifter** - bouppteckningen används också om man skall spåra upp efterlevande, eller om man vill kontrollera vilken av församlingens två Jens Nielsen som är den rätte. Känner man till det ungefärliga dödsdatumet och vet att det gäller Köpenhamn, använder man **begravelsesprotokoller** (begravningsväsendets liggare).

Om man vet församlingen för *dop*, *konfirmation*, och *vigsel* använder man **kirkebogen**. Vid vigslar i Köpenhamn kan det vara värt att börja i **kopulationsprotokollerna** eller **lysningssprotokollerna** (vigselböcker). Lägg märke till att de giftomän ("forlovere") som uppges när vigslar införts i kyrkoböckerna, ofta är identiska med fadren till brudparet.

Om utgångspunkten däremot bara är ett *ungefärligt datum och plats* kan man börja med **folketællingerne**. I Köpenhamn: **Politiets mandtaller** 1869-99 eller **registerblade** 1890-1923.

Normalt brukar i synnerhet kyrkoböcker och folketællinger komplettera varandra och vara ett stöd för forskningen. På motsvarande sätt är **Vejvisere** också till stor hjälp. De finns för Köpenhamn så långt tillbaka som 1770.

Eftersom det danska materialet är svårare att använda, först och främst därför att husförhörslängder saknas, är det viktigt att ha gjort så uttömmande undersökningar som möjligt redan i Sverige.

Uppgifter i Sverige rörande tiden i Danmark

Oftast angavs i Sverige endast att utflyttningar gällde "Danmark", men ibland kan kontroll av uppgiften om utflyttningar i såväl **husförhörslängd** samt **passlistor** de år dessa finns, ge närmare upplysningar.

Observera också: Då många emigranter till Danmark kom hem igen - för gott eller för en kortare tid - kan en uppföljning av ev. hemmarvarande familj ett antal år framåt i tiden ge mera upplysningar om den utvandrade och hans ev. härkomst.

Ibland åkte t.ex. yngre syskon efter till samma plats. För dessa kan bättre upplysningar om utvandringsort finnas.

Skulle den utflyttade senare vigas i Danmark eller kom i klammeri med rättvisan infordrades ofta

Dopsattest lagd
som bilaga till
flyttningslängden
för en svensk familj
som varit i Dan-
mark och fått barn
och sedan flyttat
tillbaka till Sverige
igen (inflyttad till
Tomelilla i Tryde
församling år
1889). Just från
Tryde församling
flyttade många till
Danmark och vice
versa.

No 28

Aug 1/2 89

Daabs-Attest.

Oline Georgine Albertine Jensen,
hustru af Konekønsmand Hans Jensen ny
gift med Anna Petersen,
er født den *18. September, Maj 1863, som ny Lige, i Landsby 19,*
og døbt den *26 Aug. 1863.*

Dette bevidnes i Overensstemmelse med Trinitatis Kirkes Daabs-Protokol af

Kjøbenhavn, den *15 Juli* 1889.

[Signature]
Sognepræst.

Tomelilla nr 78
p 216

[Signature]

650

födelseattest eller andra upplysningar från Sverige. Denna begäran gick via *svenska ambassaden* eller *Københavns politi* (polisen i Köpenhamn) till *landshövdingen*. Då landskontoren har **ämnesorndade diaries** är sådana ansökningar mycket lätta att gå igenom för längre tidsperioder.

Slutligen bör också beaktas, att i utvandringen från Sverige till Danmark ingick en dold Amerikaemigration. Mormonutvandringen till Utah som var förbjuden i Sverige gick över Köpenhamn.

Ofta åkte man från Sverige på en attest eller ett arbetsbetyg till Köpenhamn. Även andra emigranter till Amerika åkte ibland på ett arbetsbetyg eller attest till Danmark.

Från Danmark till Sverige

Undersökningar om danskar eller svenskar i Danmark som flyttat till Sverige kan också med fördel börja i Sverige.

Då husförhörslängder saknas i Danmark är det en fördel att ha flera utgångspunkter från tiden i Danmark, tex ort och år för födelse, vigsel i Danmark samt utflyttning med från Sverige. Dessa uppgifter finns i den svenska **husförhörslängden**.

Kontrollera alltid **flyttningsattesten** i den första

svenska församlingen. Här finns nämligen en attest eller ett födelsebevis utställt av en *pastor* i Danmark som ofta ger betydligt mer än de senare uppgifterna i husförhörslängderna.

Skudsmåls**bøger** följde danska (och svenska) tjänstefolk i Danmark och lades vid inflyttningen till Sverige i stället för attest bland **inflyttningsattesterna** i den första *församlingen*. De kan dock ibland ligga på andra platser i arkivet, ex i *Höganäs församling* under seriesignum P.

De ger ovärderliga upplysningar om flyttningar och bosättningsorter i Danmark.

Fakta om huvudkällorna

Fakta om de tre nämnda danska huvudkällorna och specialkällorna i Köpenhamn finns i de scheman som följer; där finns också uppgifter om vilka särskilda hjälpmedel som existerar och som skall användas innan man kan beställa och använda arkivalierna.

Scheman är identiskt uppbyggda. Där ges uppgifter om vilken period källmaterialet omfattar, vilka personer som registreras där, och vilken information man kan få om enskilda personer. Dessutom står där vad man bör veta i förväg.

Kirkebøger

Påbörjades 1617, men det är inte förrän 1646 som kyrkobokföringen, som då var lagstadgad, var allmänt genomförd. Före 1812 har en del gått förlorat. Härefter skulle kyrkoboken föras i två exemplar: en huvud- och en kontraminsterialbok.

De kyrkliga förrättningarna skulle antecknas var för sig och uppdelade efter kön. Man kan i regel få tillgång till båda exemplaren (huvudböckerna dock till ca 1891 och endast på mikrofiche), men de är bara i undantagsfall olika.

In- och utflyttningslängder fördes inte i Köpenhamn och upphör i städerna omkring 1850, på landsbygden från 1875. Socialt etablerade registrerades i allmänhet inte här, och längderna är som helhet mycket ofullständiga.

Man måste veta församlingens nummer för att kunna använda dem. Dessa finns i en alfabetisk församlingsförteckning som ligger i forskarsalen och används som innehållsförteckning till kyrkoboksregistren.

Sekretess: 50 år, för begravningar 10 år.

Tid	(1617-) 1646-ca 1950-talet. Huvudböcker till ca 1891
Vilka personer	Alla som tillhörde den danska statskyrkan samt de erkända trossamfundet som katolska och judiska församlingar. Särskilda böcker för erkända trossamfund tex Svenska Gustafs församlingen (1913-) .
Innehåller upplysningar om	Födelse/dop: barnets namn, föräldrarnas namn, yrke och adress samt moderns ålder; dopvittnenas namn, yrke och adress. Konfirmation (från 1736): namn, adress, födelseort (från 1833, sällan) faderns namn och adress samt vittnesbörd. Vigsel: Namn, yrke, ålder, adress. Ofta också födelseort. Giftomäns (obs ofta fadern) namn, ofta också yrke och adress. Död/begravning: Namn, yrke, adress och ålder. Från 1833: födelseort och från 1891: föräldrarnas namn, yrke och adress. Flyttningsregister: (1812-ca 1875) namn, ålder, yrke, flyttad varifrån/varthän samt datum.
Nödvändigt att veta	Ort (församling) för kyrklig handling, period.
Ingång till andra källor	Ofta vanligt att ta fel på födelseplats och plats där personen vuxit upp. Se konfirmation, om födelse/dop inte kan identifieras.
Hjälpmedel	Register i forskarsalen, märkta Kirkebogsregistratur. T.o.m. 1891 finns nästan alla kyrkoböcker på rullfilm eller mikrofichekort för självbetjäning. Alfabetiska register till flera församlingar i Köpenhamn, se Landsarkivets Guide.
Förvaras hos	LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND; filmkopior för hela landet finns på RIGSARKIVET til ca 1915.

Folketællinger

Den första folkräkningen utfördes 1769, men inga handlingar har bevarats utom för några enstaka jylländska köpstäder.

Folkräkningen 1787 ägde rum den 1 juli, 1801 den 1 februari, 1834 den 16 februari och från 1840 den 1 februari. Från folkräkningen 1840 har material från åtskilliga köpstäder inte bevarats. Observera att uppgift om födelseplats finns med första gången 1845.

Folkräkningarna har ordnats som en svit. Ingången till handlingarna får man med hjälp av Orts- och gaturegister (för köpstäderna). Vad gäller Köpenhamn hänvisas dessutom till Köpenhamnspolisens mantalslistor och registerkort (se dessa).

Folketællinger är offentliga efter 80 år.

Tid	1787, 1801, 1834, 1840, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1885 (endast Köpenhamn och Frederiksberg), 1890, 1895 (dito), 1901, 1906, 1911
Vilka personer	Alla.
Innehåller upplysningar om	Namn, ålder, titel, civilstånd, religion (från 1855), födelseplats (1845–1901), datum för födelse och vigsel (från 1901). Uppgifterna har registrerats för varje hushåll i Köpenhamn och köpstäderna och på landet för varje församling.
Nödvändigt att veta	Adress (församling eller, för städerna, gata), tid och namn.
Ingång till andra källor	
Hjälpmedel	Ørts- och gateregister, finns i forskarsalen. Alfabetiskt register för Köpenhamn och vissa köpstäder 1845 på Rigsarkivet. Dessutom namnregister 1787, 1801 och 1845 för Köpenhamn på Köpenhamns stadsarkiv. I övrigt kan Vejviseren för Köpenhamn användas.
Förvaras hos	RIGSARKIVET. Dessutom kopia av folketælling 1787–1860 samt 1885 på LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND; kopia av folketællinger 1787, 1801 och 1845 för Köpenhamn på KØBENHAVNS STADSARKIV.

Skifter

Offentlig arvskiftesförvaltning är belagd ända till 1500-talet, men inte förrän på 1790-talet utformades fasta regler för registreringen på landsbygden. Bouppteckningar och arvskiften registrerades hos varierande instanser (varav domstolarna bara var en av många) för olika befolkningskategorier.

Bouppteckningarna som existerar från slutet av 1700-talet eller tidigare, hittar man ganska lätt via alfabetiska register. Om det inte fanns någon kvarlåtenskap är det troligt att endast dödsfallet har registrerats.

För Köpenhamn gäller särskilda förhållanden. Bouppteckningarna finns här bevarade sedan 1600-talet, och för tiden fram till 1929 hittar man dem via ett alfabetiskt register, uppdelat årsvis i olika huvudgrupper.

Landsarkivet har utarbetat en liten folder med de viktigaste uppgifterna om hur detta komplicerade material skall användas. Foldern kan fås av vakthavande i forskarsalen.

Bouppteckningar mm har levererats till Landsarkivet, i princip till ca 1930-40. De är offentliga efter 50 år.

Tid	1600-talet -
Vilka personer	
Innehåller upplysningar om	Namn, födelseplats, adress, ålder, tidigare äktenskap, barn, övriga arvingar, kvarlåtenskap.
Nödvändigt att veta	Namn, den avlidnes sista adress (härad eller stad), tidpunkt. För tiden före 1850 och särskilt före 1800 måste man veta yrke.
Ingång till andra källor	
Hjälpmedel	Retsbetjentsregistraturer; A. Nörlit: Skifteprotokoller i Landsarkivet för Sjælland (1948). För bouppteckningar i Köpenhamn finns namnregister; vägledande broschyr om detta kan fås av vakthavande i forskarsalen.
Förvaras hos	LANDSARKIVET FÖR SJÄLLAND

Lægdsruller

Från ca 1790 registrerades alla värnpliktiga i mönstringsrullor, lægdsruller. Före grundlagen 1849 omfattade värnplikten endast den manliga befolkningen på landet. Värnplikt för den manliga befolkningen i kustregionerna fanns också, men de inskrevs i sjörullor.

Via materialet kan man följa en värnpliktig under den period han var upptagen i rullan, och man kan få veta faderns, ev. moderns namn. Den värnpliktiges ev. militära karriär framgår också av materialet, liksom om han haft kontakt med någon myndighet.

För Köpenhamn och Frederiksberg (till 1903) finns ett alfabetiskt namnregister på Landsarkivet i Köpenhamn 1847-1940 (omfattar dem som är födda 1826-1922).

Rullorna är offentliga efter 80 år, men materialet är svårt att använda, och det tar tid, eftersom man kan riskera att behöva följa personer genom ett stort antal rullor. Nya rullor lades upp med ganska korta intervall. Fråga vakthavande i forskarsalen.

Tid	1790-
Vilka personer	Värnpliktiga män (till 1849 endast på landet), 1790-1808 i åldern 0-36, 1808-49 i åldern 0-45, 1849 - i åldern 14 (senare 17) till 38.
Innehåller upplysningar om	Namn, födelseplats, adresser under perioden, militär utskrivning, personliga uppgifter, faderns namn samt, för barn födda utom äktenskap, moderns namn.
Nödvändigt att veta	Namn, adress och ålder.
Ingång till andra källor	Folketäckningar, kyrkoböcker mm.
Hjälpmedel	Lægdsruller ca. 1830 - ca. 1930. Afleveret af 1. og 2.udskrivningskreds. Med en indledning af arkivar Knud Rasmussen (1965). MEN: Svårt att använda. Be vakthavande i forskarsalen om hjälp.
Förvaras hos	LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND og RIGSARKIVET (filmkopior på Landsarkivet).

Vielsesprotokoller for borgerlig vielse

Till 1851 kunde man bara bli kyrkligt vigd i Danmark. 1851 kom en lag om äktenskap, som slog fast att när paren inte tillhörde den danska statskyrkan eller ett erkänt trossamfund, eller när de hade olika tro, kunde de vigas borgerligt. Från 1923 kunde man vigas borgerligt om man önskade det, oavsett religionstillhörighet.

Vigselmyndigheten kunde viga sådana som var skrivna på annan ort, däribland utlänningar, men före 1920-talet skedde det sällan.

Före 1923 kan de borgerliga vigslarna utanför Köpenhamn ibland ha införts i "retsbetjentenes notarialprotokoller", men de är svåra att hitta, eftersom det normalt inte finns några register till dessa handlingar. De är offentliga efter 50 år.

Till 1923 skulle uppgift om borgerlig vigsel också införas i kyrkoboken i brudens hemförsamling, från 1923 i det borgerliga vigselregistret, om vigseln inte ägde rum i brudens hemförsamling. Detta har dock inte gjorts.

Sekretess: 50 år.

Tid	1851 -. Utanför Köpenhamn sällan bevarade före 1923.
Vilka personer	Par som vigdes utan att tillhöra den danska statskyrkan eller (samma) erkända trossamfund. Från 1923 alla som önskade det.
Innehåller upplysningar om	Båda kontrahenternas namn, titel, adress, födelseort, födelse datum och civilstånd. I Köpenhamn 1897-1923 dessutom föräldrars och giftomäns namn och adresser.
Nödvändigt att veta	Namn, vigselår, och utanför Köpenhamn församling/härad.
Ingång till andre källor	Kyrkoböckerna.
Hjälpmedel	Alfabetiska namnregister till varje årgång.
Förvaras hos	Köpenhamns vigselregister 1851- i KØBENHAVNS STADS-ARKIV. Övriga vigselregister (1923-) i LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND.

KØBENHAVNS POLITIS register- og dødeblade

Med utgångspunkt från "mandtalslisterne" (se dessa) utarbetade polisen 1890-92 ett kortregister över samtliga invånare över 10 år i Köpenhamn. Giftnor och barn under 14 år antecknades på familjeöverhuvudets (mannens) kort.

Varje polisdistrikt (politikreds) hade sitt register. Registren ajourfördes på så sätt att nya registerkort upprättades för inflyttade, när ett barn fyllde 14 år, och när en gift kvinna blev ensam.

Vid flyttningar inom Köpenhamn överfördes registerkortet mellan distrikten. Vid utflyttning från Köpenhamn stannade registerkortet i det sista polisdistriktet. Vid dödsfall i Köpenhamn avställdes den avlidnes registerkort, s.k. "dødeblade" 1893-1923.

Inom varje polisdistrikt ordnades registerkortet alfabetiskt efter namn, och de hamnade alfabetiskt i det distrikt där personen bodde 1923, då registret avlöstes av "folkeregistret".

Tid	1890/93-1923
Vilka personer	Personer över 10 år som bodde i Köpenhamn 1923, samt de som hade flyttat från Köpenhamn 1893-1923, inkl. makar och barn. Avlidna i Köpenhamn 1893-1923. Nyboder ingår inte.
Innehåller upplysningar om	Namn, födelseplats, födelsedatum, yrke och adresser i Köpenhamn 1890-1923.
Nödvändigt att veta	Namn, adress 1923 eller vid utflyttning före 1923.
Ingång till andra källor	Folketællinger och kirkebøger.
Hjälpmedel	Alfabetiska namnregister till dödeblade med de viktigaste uppgifterna.
Förvaras hos	Registerbladen i KØBENHAVNS STADSARKIV (mikrofilm); Dødeblade och register till dessa i LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND. Kopia på KØBENHAVNS STADSARKIV.

KØBENHAVNS POLITIS mandtalslister

1816-1923 skickade polisen i Köpenhamn två gånger per år ut formulär till husägarna, som hade ansvaret för att alla som bodde i husen antecknades. Formulären, som kallades polisens "mandtalslister", skickades tillbaka till polisstationen i distriktet. De ordnades efter adress för varje halvår. 1882-99 har de omordnats i en enda följd efter adresser.

Formulären 1816-68 har utgallrats. 1869-99 har de bevarats i Stadssarkivet, men de är tillgängliga endast på mikrofilm. 1900-1923 har de gallrats efter filmning, och filmerna finns hos *Københavns folkeregister*.

Från 1869 skulle polisen med hjälp av formulären sammanställa en översikt över invånarna i polisdistriktet, s.k. "Hovedregister over beboerne i ... politikreds." I huvudregistren finns uppgift om namn, titel och födelseort. De är uppdelade årsvis efter de då existerande 6 polisdistrikten, och inom varje polisdistrikt är de ordnade alfabetiskt efter första bokstav i namnet. De har bevarats 1869-81 och kan med viss möda användas som register till "mandtalslisterne" (formulären). De fortsätter i "Registerblade" 1890-1923 (se dessa).

Tid	1869-1899
Vilka personer	Alla Köpenhamns invånare varje halvår, utom barn under 10 år och invånare i Nyboder.
Innehåller upplysningar om	Adress, namn, födelseplats, födelsedatum, yrke och från 1894 närmast föregående adress.
Nödvändigt att veta	Adress, namn (namnregister-1881, se nedan).
Ingång till andra källor	Folketællinger och kyrkoböcker.
Hjälpmedel	Huvudregister 1869-81, se nedan Københavns Vejviser, som dock endast upptog invånare som betalade skatt, med alfabetiskt namnregister. Tryckt vägledning i forskarsalen.
Förvaras hos	KØBENHAVNS STADSARKIV.

Begravelsesprotokoller for KØBENHAVN

1805-61 har de bevarade registren, som omfattar begravningsböcker och alfabetiskt ordnade kartotekskort, förts av dödgravarna på Assis-
tenskyrkogården, som ursprungligen var hjälpkyrkogård för kyrkorna i
Köpenhamn.

De upptar endast begravningar för vilka betalades avgift, och omfattar
inte andra kyrkogårdar.

Københavns Stadsarkiv har enstaka räkenskaper som gäller begravn-
ingar från kyrkogårdar kring kyrkorna.

Från 1861 fördes registren av ett gemensamt begravningskontor, som
från 1887 registrerade samtliga begravningar och samtliga dödsfall i
Köpenhamn.

Registren är offentliga efter 10 år.

Tid	Register 1805-1968/70, alfabetiskt ordnade kartotekskort 1968/70ff.
Vilka personer	1805-60 begravda på Assistenskyrkogården, utom de fattiga; 1861-86 avlidna och begravda i Köpenhamn, utom medlemmar av främmande trossamfund och fattiga mfl; 1887 - alla avlidna och begravda i Köpenhamn.
Innehåller upplysningar om	Den avlidnes namn, ålder (från 1913 födelsedatum), yrke (1805-55 och 1861-), dödsdatum, dödsorsak, gravplats, begravningsdatum, församling, adress vid dödsfallet och födel-seplats 1913-.
Nödvändigt att veta	Namn, titel, för kvinnor civilstånd, begravningsår.
Ingång till andra källor	Kyrkoböcker, bouppteckningar.
Hjälpmedel	Alfabetiskt namnregister 1805-1970 till varje årgång, med underavdelningarna namn, titel, förnamn.
Förvaras hos	KØBENHAVNS STADSARKIV.

Kopulationsprotokoller for KØBENHAVN

Vigselavgiften som infördes 1661 var en skatt på vigslar som betalades av brudgummen. Bönder, hantverksgesäller, daglönare etc, skulle från 1700 inte betala avgift men man finner dem ändå ofta i kopulationsprotokollen (vigselregistren).

Utanför Köpenhamn upphävdes avgiften 1792, i Köpenhamn 1868, och därför lät en del köpenhamnska par viga sig på Frederiksberg.

Noteringarna om avgiften utgör ett slags räkenskaper, och en del av dem kan man med visst besvär hitta i Rigsarkivet i **Byfoged- och amtsregnskaberne**. Från 1735 utkrävdes avgiften i Köpenhamn av kämnären och det är dennes räkenskapshandlingar som kallas kopulationsprotokoller.

Det har utarbetats handskrivna utdrag av några av räkenskaperna. På Københavns Stadsarkiv finns "Mallings vielser 1720-24" för Köpenhamn. I Landsarkivet for Sjælland finns Mallings "Optegnelser om vielser i danska landsogne 1661-1792".

Tid	1735-1868
Vilka personer	Män som blivit vigda i Köpenhamn.
Innehåller upplysningar om	Namn, yrke, vigselförsamling, betalningsdatum.
Nödvändigt att veta	Mannens namn, period.
Ingång till andra källor	Kyrkoböckerna, eftersom vigseln ofta ägde rum kort efter betalning av vigselavgiften.
Hjälpmedel	Alfabetiskt namnregister för perioder.
Förvaras hos	KØBENHAVNS STADSARKIV; kopia på LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND.

Lysningsprotokoller i KØBENHAVN

Till 1922 annonserades lysningen, dvs offentliggörandet av ett tillämnat äktenskap, av prästen och infördes i kyrkoboken. Från 1923 företogs lysningen i Köpenhamn av magistraten, utanför Köpenhamn av borgmästaren och på landet av "sognefogden".

Register från platser utanför Köpenhamn har endast delvis levererats till landsarkivet.

Lysningen skulle ske i brudens hemstad, i brudgummens när bruden bodde i utlandet. Om båda bodde i utlandet, skedde lysningen på den plats i Danmark där de var skrivna.

Registren är f.n. offentliga efter 50 år.

Tid	1923-
Vilka personer	Par som skall gifta sig, om bruden bor i Köpenhamn. Utlänningar som skall gifta sig i Danmark och uppehåller sig i Köpenhamn.
Innehåller upplysningar om	Plats för vigseln, båda parternas namn, födelseorter, yrken, adress och tidigare civilstånd.
Nödvändigt att veta	En av parternas namn, vigselår.
Ingång till andra källor	Kyrkoböcker, borgerliga äktenskapsregister.
Hjälpmedel	Alfabetiska namnregister till varje årgång.
Förvaras hos	KØBENHAVNS STADSARKIV.

Det svenska konsulatet i Helsingör, staden med en stor svensk befolkning. Upplysningar om ägare kan man också hitta i lagfarts- och inteckningsprotokollen i Landsarkivet för Själland.

Några källhänvisningar

Ofta befinner man sig i den situationen att man t.ex. vet att en förfader har suttit i fängelse, varit anställd vid ett stort företag eller liknande. I sådana fall kan det vara idé att komplettera sina undersökningar med att söka i specialkällor.

I detta avsnitt finns en kortfattad översikt över några centrala personorienterade källor, geografiskt och ämnesmässigt ordnade.

Det skall betonas att förteckningen inte gör anspråk på att vara fullständig och har utarbetats med befintliga register som utgångspunkt, och att man normalt behöver hjälp av arkivpersonal för att kunna använda dessa källor.

Arkivinstitutionerna nämns inom parentes:

RA = Rigsarkivet
LAK = Landsarkivet for Sjælland
KB.STAD = Københavns Stadsarkiv

Naturalisation

Danske Kancelli (RA)

Danske naturalisationspatenter 1776-1847

Utvandring

Københavns politi (LAK, mikrofilm):

Direkte udvandring 1869-1953

Indirekte udvandring 1869-1953

Registrering av utlänningar (svenskar)

Københavns politichef (LAK):

Diverse sager II: Misstemning mod den svenske regering, 1819, 1823

Københavns rytterdistrikts birk (LAK):

Protokol... vedr. de... svenske personer...
1808

Frederiksborg amt (LAK):

Registrering af svenske, 1808

Holbæk byfoged (LAK):

Mandtalsliste over svenske personer i Holbæk
1808-09

Ars-Skippinge herreder (LAK):

Dokumenter vedr. svensk, 1808, 1813

Sorø amt (LAK):

Journal sag N 63-1808, 1808

Ringsted byfoged (LAK):

G: Diverse sager vedr. politiforvaltning: Fortegnelse over bl.a. svenske, 1808

Korsør rådstue (LAK):

B: Koncepter og forarbejder til statistiske og andre indberetninger: Fortegnelse over udlændinge, 1801

Præstø amt (LAK):

Fortegnelse over svenske 1808

Svanneke byfoged (LAK):

G: Diverse vedr. pasvæsendet, 1852-67: Fortegnelse over indrejste svenske 1852-54

G: Varia 1785, 1867: Fortegnelse over svenske i Østerherred, 1808

Nexø byfoged (LAK):

G: Sager vedr. indkvartering, 1808-09, 1811-13

Utlæninger i allmänhet, passväsen

De flesta "retsbetjente" förde och bevarade s.k. passjournaler eller -register, ibland kallade "meldingsprotokoller". Dessa register är i allmänhet bevarade ca 1850-1920, men i många fall ända från ca 1800.

Till registren hör i regel ett antal bilagor med diverse förteckningar, "skudsmålsbøger", attester mm. Passregistren med bilagor finns förtecknade i LAK:s register över retsbetjentsarkiv för Själland och Lolland-Falster samt Bornholm i avd. G och tas inte upp här, även om det finns andra uppgifter om samma "retsbetjent".

Københavns amt (LAK):

Fortegnelse over udstedte rejsepas 1800-04

Kystpolitiet, Københavns nordre hoveddistrikt, 1. distrikt (LAK):

Til- og afgangliste over søværts ankomne 1824-31

Anmeldelser af rejsende 1841-65

Kystpolitiet: Københavns søndre hoveddistrikt /Amagerlands hoveddistrikt (LAK):

Omflytningsprotokoller 1826-61

Regnskaber 1660-1848 (RA)

Københavnske pasregnskaber 1788-1850

Register och hjælpmedel

Register til retsbetjente, utg. av LAK:

Københavnske politi- og domsmyndigheder I (1975)

**Sjællandske retsbetjentarkiver indtil 1919:
Frederiksborg amt I (1968)**

Frederiksborg amt II: Helsingør byfoged (1974)

Gl. Københavns amt (1966)

Gl. Roskilde amt (1971)

Holbæk amt (1973)

Præstø amt (1970)

Sorø amt I-II (1972-1973)

Løllandske retsbetjentarkiver indtil 1919 (1964)

Falsterske retsbetjentarkiver indtil 1919 (1964)

Bornholmske retsbetjentarkiver indtil 1919 (1965)

Fængselsarkiver m.m.:

Ældre fængselsarkiver fra København og Møn. (1965)

Københavnske politi og domsmyndigheder I-II, (1975)

Lavsarkiver:

Københavnske lavsarkiver (LAK og KB.STAD 1971)

Sjællandske og lolland-falsterske lavsarkiver (1971)

Københavns politi (LAK):

L: Protokoller over tilrejsende 1860-63

Københavns politi, 1. politiinspektorat (LAK):

Alfabetiske registre over ankomne rejsende
1863-69

Dito, 3. politiinspektorat (LAK):

Diverse sager: Hjemsendelse fra Sverrig 1910-15

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Meldingsprotokoller 1875-191 (fremmede
tyende og håndverkere)

G: Protokoller over udstedte opholdsbøger
1875-1919 (fremmede)

G: Protokoller over udviste af riget 1889-1911

Hørsholm birk (LAK):

G: Opholdsbog for udlændinge og tyende 1875-86

Københavns amts søndre birk I (LAK):

G. Protokol over udlændinge, der begærer
opholdsbog 1890-1914

Kystpolitiet, Helsingør hoveddistrikt (LAK):

Diverse sager: Rejseprotokoll 1817-24

Dito, 4.,5. og 6. distrikt (LAK)

Anmeldelsesprotokol 1861-ca 1919

Helsingør rådstue (LAK)

se register. Men bl.a. folkräkningar 1753-87

Helsingør byfoged (LAK):

G: Daglige rapporter/politibetjentes dito
1817-1923

G: Protokoller over rejsende 1818-1927 (delvis
med register)

G: Protokoller over rejsende håndværkssvende
1829-81

G: Opholdsprotokol 1875-1920 (med register)

G. Fremmedprotokol for Hamletsgård 1901-20;
Dito for Strandborg 1910-18

Frederikssund byfoged (LAK):

G: Register til fremmedjournalen (pasprotokol-
ler), odat.

Ramsø-Tune herreder (LAK):

G: Protokoller over anmeldte tilrejsende
1875-1913

Kalundborg byfoged (LAK):

G: Tilsynsprotokol med fremmede og rejsende
1875-1904

G: Fremmedbog for højskolehotellet i Kalund-
borg 1917-18

Nr 2 og 3 från höger är svenska mjölkerskor på Gammelkjøge-gaards mejeri nära Köge ca 1890. Uppgifter om mjölkerskor finns bl.a. i polisens "meldingsprotokoller". Foto: Köge Byarkiv.

Ars-Skipinge herreder (LAK):

G: Protokoller over fremmede, ført af sognefogden i Jordløse sogn 1875-99

Holsteinborg birk (LAK):

G: Protokoller over fremmede, rejsende, tjenste- og arbejdsfolk i Hove sogn 1875-1923

Sorø byfoged og birk (LAK):

G: Politiets kontrolliste med udlændinge 1914-24

Præstø amt (LAK):

Sager vedrørende pasvæsen 1810-23

Vordingborg byfoged (LAK):

G: Fremmedprotokol for Retlefsens hotel 1875-81

Næstved byfoged (LAK):

G: Pas- og vandreprotokol 1812-1921

Stege byfoged (LAK):

G: Anmeldelsesprotokol for rejsende og logerende 1913-33

G: Fremmedprotokol for gæstgivere (Rasmus Olsens enke m fl) 1905-13

Falsters vestre herred (LAK):

G: Tyende- og rejseprotokol for sognefogeden i Tingsted 1875-88

Rødby byfoged (LAK):

G: Journal over udlændinge 1875-1914, 1919

Fejø birk (LAK):

G: Fremmedbog for gæstgivere 1909-19

Bornholms amt (LAK):

Pasudstedelse 1743-1806

Rønne byfoged (LAK):

G: Protokol over anmeldte rejsende fra stadens hoteller 1878-99

G: Protokol over anmeldte logerende 1878ff

G: Protokol over udviste udlændinge 1875-1918

Bornholms Vesterherred (LAK):

G: Protokol over anmeldte udlændinge 1875-1918

Svaneke byfoged (LAK):

G: Diverse vedr. pasvæsendet 1852-67; fortegnelse over indrejste svenske 1852-54

G: Fremmedprotokoller 1875-1906

Nexø byfoged (LAK):

G: Journaler over opholdsbøger 1875-1918 (også Åkirkeby och Sønderherred)

G: Sager vedr. indkvartering 1808-09, 1811-13

Registrering av arbetare mm

Tyende, fæstevæsen:

I allmänhet se LAK-register över retsbetjentsarkiv på Sjælland, Lolland-Falster och Bornholm (utg. LAK 1965-1974), avd. G: Tyendeprotokoller (ca 1800-1920). De flesta retsbetjente förde dessa tyendeprotokoll, som därför inte har tagits med.

Københavns politi 1853-1919 (LAK)

G: Korrespondencesager vedr. bortfæstning af tyende, 1872-1917

Københavnske fæstekontorer (KB.STAD):

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Meldingsprotokoller 1875-1919 (fremmede tyende og håndværkere)

Skjoldenæsholm birk (LAK):

G: Tyendeprotokol for Allindemagle sogn 1875-1922, observera att utlänningar har registrerats separat 1875-76

Arbetare, bl.a. vid större offentliga anläggningsarbeten:

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Fortegnelse over arbejdere ved Husum befæstning 1887-1900

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Meldingsprotokoller, 1875-1919 (fremmede tyende og håndværkere)

Skjoldenæsholm birk (LAK):

G: Tyendeprotokol for Allindemagle sogn 1875-1922, obs att utlänningar har registrerats separat 1876-1916

Sorø byfoged og birk (LAK):

G: Protokol over håndværkere og tjenestetvende fra udlandet 1875-76

Arbetare, bl.a. vid större offentliga anläggningsarbeten:

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Fortegnelse over arbejdere ved Husum befæstning 1887-1900

Helsingør byfoged (LAK):

G: Protokol over arbejdere ved Helsingør havn 1896-97

Helsingør byfoged (LAK):

G: Protokol over arbejdere ved jernbanen
1890-91, 1905-06

Kronborg vestre birk (LAK):

G: Protokol over arbejdere ved Hornbæk-Gille-
lejebanen 1916-17

Frederiksborg birk (LAK):

G: Fortegnelse over arbejdere ved Slangerup-
banen 1904-05

Roskilde rådstue (LAK):

C 29 Papirer vedr. jernbaneanlæg 1845-76

Lejre herred (LAK):

G: Journal over arbejdere ved den nordvestsjæl-
landske jernbane 1872-75

Køge byfoged (LAK):

G: Fortegnelse over udenlandske arbejdere
1909-14

Korsør byfoged (LAK):

G: Af- og tilgangslister over arbejdere på
jernbanelinien 1853-56
Div. sager vedr. politiforvaltningen: Sager vedr.
udenlandske arbejdere 1876, 1916-1917

Øster Flakkebjerg herred (LAK):

G: Til- og frameldelsesprotokol for arbejdere ved
Slagelse-Næstved jernbane 1890-92

Vordingborg byfoged (LAK):

G: Fortegnelse over arbejdere ved den
sydsjællandske jernbane 1868-69

Vordingborg søndre birk (LAK):

G: Protokoller over arbejderne ved det sydsjæl-
landske jernbaneanlæg 1969-70
G: Protokol over arbejdere ved jernbaneanlægget
Kallehave-Masned Sund 1896-97
G: Kopibog for politiasistenten ved dito 1896-97

Falsters vestre herred (LAK):

G: Protokol over arbejderne ved digeanlæggene
på Sydfalster 1874

Lollands Nørreherred (LAK):

G: Fortegnelse over udenlandske arbejdere
1909-16, 1920

Rødby byfoged (LAK):

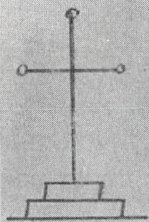
G: Fortegnelse over arbejdere på Rødby
skibsværft ca 1920

Maribo byfoged (LAK):

G: Protokoller og piler vedr. kontrol med
udenlandske arbejdere 1875-1920

220.

Död
d. 7/12 96

221.

222.

Polisarkiven innehåller en rad upplysningar om och ofta också fotografier av personer. Den köpenhamnska polisens register över prostituerade innehåller bl.a. åtskilliga foton av invandrade svenska kvinnor (Landsarkivet för Sjælland m.m.)

223.

224.

225.

Musse herred (LAK):

G: Anmeldelser af udenlandske arbejdere 1909-17

Lollands Vesterherred (LAK):

G: Sager vedr. tilsynet med udenlandske arbejdere 1907-15

Hasle byfoged (LAK):

G: Protokol over udstedte opholdsbøger 1896-1919

Svanneke byfoged (LAK):

G: Journaler over udstedte opholdsbøger 1875-1917

G: Anmeldelse om udenlandske arbejdere 1909-17

G: Sager vedr. udenlandske arbejdere 1909-16

Hantverkare:

Se särskilt inskrivningsböcker/stamböcker/gesällböcker (**svendeprotokoller**) o.dyl.i skråarkiven. Register har utgivits dels för Köpenhamn, dels för de övriga köpstäderna på Själland och Lolland-Falster.

Retsbetjentenes (domstolarnas) **pasprotokoller** (se ovan) omfattar från ca 1875 nästan uteslutande hantverkare.

Se dessutom:

Københavns amts nordre birk (LAK):

G: Meldingsprotokoller 1875-1919 (fremmede tyende og håndværkere)

Helsingør byfoged (LAK):

G: Protokoller over rejsende håndværkere 1829-81

Førslev, Harrested og Saltsø birker (LAK):

G: Div. dokumenter: Fortegnelse over håndværkere 1813-19

Sorø byfoged og birk (LAK):

Se under tyende

Store Heddinge byfoged (LAK):

Alfabetiske fortegnelser over håndværkersvende 1867-1906

Registrering av fattiga

Københavns fattigvæsen (KB.STAD):

Fattigvæsenets hovedregister 1799-1857

Se dessutom register för arkiv, afleverade till ca. 1880

Registrering av kriminella

Allmänt, se de enskilda retsbetjente (domstolarna) och anstalternas **straffregister**, jfr LAK-förteckningar. Se dessutom:

Københavns politi (LAK):

Kriminal- og Politiretten:

Strafferegistre for udlændinge 1897-1905

Navneregistre (Litra 12-16, födda i Skandinavien)

Att forska i 1900-talsmaterial

När man söker personer från senare tid finns det särskilda hjälpmedel.

Förutom vägvisare och telefonkataloger kan man vända sig till "folkeregistret" på orten, muntligt eller skriftligt, för att få uppgifter om enskilda personer. Också det centrala personregistret kan kontaktas.

Folkeregistren upprättades 1923 i Köpenhamn och i de övriga kommunerna året efter. Folkeregistren förs av kommunerna.

Till folkeregistret meddelar man namn, en adress efter 1923 med årtal samt födelsedatum. Man måste minst ge namn/födelsedatum eller namn/adress. Man får då veta hela namnet och senast meddelade adress. Om personen är död får man veta hela namnet, dödsdatum och sista adressen.

Några register har levererats till landsarkiven för tiden före 1978. Här gäller f.n. en sekretessgräns på 50 år. Folkeregistren kräver en avgift per sökning och person. Denna avgift var 1992 ca 50 kr.

CPR-registren

Om man vet namn och födelsedatum på en person som levde 1968 och därefter och som följaktligen har fått ett CPR-nummer, kan man rekvirera uppgifter via inrikesdepartementets avdelning för personregistrering.

Adressen är: Indenrigsministeriet, Afdelingen for personregistrering, Stockholmsgade 27, DK-2100 København Ø, tlf. +45 3543 8222. För uppgifterna uttas en avgift som skall inbetalas i förväg.

Naturalisationsakter

Danskt medborgarskap kan erhållas enligt lagen om infödslorett. En förteckning finns därför årligen i Rigsdagstidende - från 1953 Folketingstidende.

Det finns utgivet en samlad förteckning 1870-1915 som rymmer uppgifter om ålder, födelseort mm. Den finns bl a i Rigsarkivet og i Københavns Stadsarkiv.

Det danska arkivväsendet

I detta avsnitt hittar man en rad praktiska upplysningar om öppettider mm för varje arkivinstitutioner. De är uppställda schematiskt och avslutar detta avsnitt, men först följer några allmänna fakta om det danska arkivväsendet.

Det danska arkivväsendet är i flera avseenden annorlunda uppbyggt än det svenska. I Danmark finns i princip tre olika typer av institutioner:

Det statliga arkivväsendet: "*Statens Arkiver*" består av Rigsarkivet, fyra landsarkiv som täcker var sin region och Erhvervsarkivet i Århus ("Företagsarkivet"). Landsarkivet för Sjælland täcker alltså Sjælland, Lolland-Falster och Bornholm.

Hit levererar alla statliga institutioner (myndigheter), en rad kommuner och amtskommuner (länsstyrelser) och enskilda. Rigsarkivet tar emot arkiv bildade av den centrala statliga förvaltningen; landsarkiven från den lokala statliga förvaltningen

som pastorsämbeten, polismyndigheter och domstolar.

Stadsarkiv och lokalhistoriska arkiv

I några kommuner finns *stadsarkiv*. Det största finns i Köpenhamn och är lika stort som ett landsarkiv.

Detta arkiv förvarar uteslutande arkiv bildade i Köpenhamns kommunala förvaltning och dessutom en del enskilda arkiv. Här kan särskilt nämnas skråarkivsamlingen, som dock delas med Landsarkivet.

Slutligen är landet täckt av *lokalhistoriska arkiv* - i stort sett ett eller flera i varje kommun. Här hittar man särskilt enskilda arkiv, större bildsamlingar och i vissa fall kopior av de statliga arkivens källmaterial som rör det aktuella området (kyrkböcker och folkräkningar).

Inom det statliga arkivväsendet gäller att det är möjligt att i stor utsträckning köpa **filmkopior** av de oftast använda arkivalierna - kyrkböcker,

folkräkningar och polisens utvandraregister.

Förteckningar och arkivskemata

I motsats till Sverige arbetar man i Danmark inte med något allmänt arkivschema. De förteckningar som utarbetats för varje arkiv har i regel tillkommit inom arkivinstitutionerna och det är dem man skall använda när man beställer.

Därför har t.ex. kyrkoböcker uttagits från *pastoratsarkiverne* (församlingsarkiven) som en särskild grupp med särskilda hjälpmedel. Det gäller också *folketællinger* (folkräkningar) och *lægdsruller* (mönsterrullor) och i praktiken också *skifter* (bouppteckningarna).

Normalt beställer man alla andra arkivalier via förteckningarna (register) som finns i forskarsalen. Förteckningarna är inte uppställda enligt något gemensamt fast schema, men arkiv av en viss typ har i regel ordnats efter samma schema. Så finns bouppteckningarna i förteckningarna över retsbetjente under grupp E.

Offentlighet och sekretess

En annan skillnad jämfört med svenska förhållanden

är att myndigheterna oftast har levererat sina arkiv till de statliga arkivinstitutionerna långt fram i tiden, för det mesta till omkring 1950.

I gengäld omfattas de yngre delarna av arkiven av en speciell uppsättning regler med undantag av lagfartshandlingar.

Det vanliga är att arkiv i Danmark är sekretessbelagda i 30 år efter tillkomsten – bundna volymer 30 år efter sista notering. Dock gäller 50 års sekretess för bl.a. kyrkoböcker och bouppteckningar. Det betyder t.ex. att en kyrkobok som avslutats 1945 inte är offentlig förrän 1995. Noteringar om begravningar är dock offentliga efter 10 år.

Gränsen kan dock gå längre tillbaka när det rör sig om handlingar med uppgifter om enskild person - dvs uppgifter som kan kränka privatlivets helgd. Det kan t.ex. gälla folkräkningar, eftersom här kan förekomma uppgifter om straff o. dyl. För sådana handlingar gäller i allmänhet en gräns på 80 år.

Alla kan ansöka om dispens från de gällande reglerna. I ansökan skall man ingående redogöra för ändamålet med forskningen.

Det finns också en dansk lag om offentlighet i förvaltningen, men den rör bara förhållanden efter 1971.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm

Adress	Box 661, Jagtvej 10, DK-2200 København N
Telefon/fax	+45 3139 3520 / +45 3139 0535
Öppettider	Mån-lör 9-16. Vissa lördagar på sommaren 1/5-30/9 stängt.
Transport	Från Malmö och Lund: buss 999 till Köpenhamns centralstation eller Pågatåg och flygbåtarna till Havnegade. Härifrån buss till Köpenhamns centralstation. Härifrån buss 8, 12 eller 13.
Garderob	I entrén. Väskor och ytterkläder MÅSTE placeras här.
Lunch-rum	I anslutning till entrén. Te- och kaffeautomat finns. Smörrebrödsaffär på Jagtvej.
Rådgivning	Expeditionen (vejledningsrummet) i forskarsalen.
Beställning av arkivalier	De mest använda arkivserierna finns tillgängliga för självbetjäning som fotokopior, mikrofilm och filmkort i filmläsesalen, microfiche dock i den stora forskarsalen. Man hittar i dem med hjälp av registren. Originalarkivalier beställs på blanketter och tas fram före kl. 12; kyrkoböcker mm dock till 1430. Obs! att på lördagar tas endast kyrkoböcker och bouppteckningar fram. Andra arkivalier måste reserveras skriftligt i förväg.
Kopiering	Självbetjäning; inbundna volymer kopieras inte.
Hjälpmedel	Uppställda i forskarsalen som "REGISTRATURER"; Hos vakthavande i forskarsalen finns broschyrer om de mest använda arkiven.
Litteratur	Harald Jørgensen: Landsarkivet for Sjælland og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt (2:a uppl. 1977).
Övrigt	För en allmän orientering om landsarkivet kan man per telefon beställa Landsarkivets filmer.

Københavns Stadsarkiv

Adress	Köpenhamns rådhus, DK-1599 København V. Forskarsalen har ingång från rådhushallen (rådhusets huvudingång).
Telefon/fax	+45 3366 2374 / +45 3366 7039
Öppettider	Mån-fre 930-15 (man kan stanna i forskarsalen till 16). 1/9-31/5 även lördagar kl. 930-1230.
Transport	Se Rigsarkivet. Från Centralstationen kan man gå till rådhuset på 5 minuter.
Garderob	I receptionen vid forskarsalen. Väskor sätter man i skåp.
Lunch-rum	Cafeterian på rådhuset.
Rådgivning	När forskarsalen är öppen finns där personal för hjälp och rådgivning.
Beställning av arkivalier	De arkivalier som släktforskaren har störst användning för står i forskarsalen för självbetjäning. Övriga arkivalier kan snabbt tas fram. Leveranstiden från fjärrmagasin är två dagar. Om man har exakt källhänvisning kan man beställa arkivalier per brev. Släkthistoriskt material kan bara användas i forskarsalen och utlånas inte till andra arkiv el.dyl.
Kopiering	Arkivalier i gott skick kan kopieras mot betalning. Begravningsböcker kopieras inte.
Hjälpmedel	Arkivförteckningar i forskarsalen.
Litteratur	Københavns stadsarkiv. Oversigt og vejledning (särtryck av Historiske Meddelelser om København 1974 - utsåld). Broschyr om släkthistoriskt material i Stadsarkivet kan rekvideras gratis.

Rigsarkivet

Adress	Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K
Telefon/fax	+45 3392 3310 / +45 3315 3239
Öppettider	Mån-lör 9-17. Lör framtagning endast av förhandsbeställt material. Lör 15/6-15/8 stängt och övriga lör 1/5-30/9 endast 9-14.
Transport	Från Malmö och Lund: buss 999 till Köpenhamns centralstation eller Pågatåg och flygbåtarna till Havnegade. Härifrån buss till Slotsholmen eller promenad.
Garderob	I entréhallen. Väskor och ytterkläder MÅSTE placeras här.
Lunch-rum	Finns, liksom te- och kaffeautomat.
Rådgivning	Fås i forskarsalen. Mån-fre går det också att få hjälp i mikrofilmsläsesalen.
Beställning av arkivalier	Kyrkoböcker och vissa folkräkningar finns som fotokopior eller rullfilm i filmläsesalen och fås fram genom självbetjäning med hjälp av registren. Handlingar i original beställs på blanketter.
Kopiering	Man kan köpa xeroxkopior. Bundna volymer kopieras inte, men man kan beställa mikrofilm eller copy-proof. Expeditionsavgift tillkommer.
Hjälpmedel	Står i forskarsalarna som "REGISTRATURER".
Litteratur	Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse I-IV (1983- 1991).

Adresser:

Rigsarkivet

Rigsdagsgården 9
DK-1218 København K
Tlf. +45 3392 3310, fax +45 3315 3239

Landsarkivet for Sjælland m.m.

Postbox 661, Jagtvej 10
DK-2200 København N
Tlf. +45 3139 3520, fax +45 3139 0535

Landsarkivet for Fyn

Jernbanegade 36
DK-5000 Odense C
Tlf. +45 6612 5885, fax +45 6614 7071

Landsarkivet for Nørrejylland

Ll. Sct.Hansgade 5
DK-8800 Viborg
Tlf.: +45 8662 1788, fax +45 8660 1006

Landsarkivet for de sønderjyske landsdele

Haderslevvej 45
DK-6200 Åbenrå
Tlf.: +45 7462 5858, fax +45 7462 3288

Erhvervsarkivet

Vester Allé 12
Dk-8000 Århus C
tlf. +45 8612 8533, fax +45 8612 8560

Det danske Udvandrerarkiv

Ved Vor Frue Kirke, Postbox 1731
DK-9100 Aalborg
Tlf. +45 9812 5793 fax +45 9810 2248

Över Öresund 1875-1900

Historien om multiemigranten Kjerstin Pehrsson

I följande berättelse ges ett exempel på hur man kan utnyttja de källor som har nämnts i de tidigare kapitlen – och några till.

Den har sitt intresse bl.a. för den svensk vars förfäder kom från Danmark men belyser också hur man kan studera släkt som utvandrade till Danmark.

Historien har skrivits av forskningsstipendiat Jørgen Mikkelsen, som 1990 var knuten till Landsarkivet för Själland. Hans utgångspunkt var ett signalement i en opholdsbog, som återges nedan.

Detta - inte särskilt smickrande - signalement finns i en **opholdsbog** (uppehållsbok) som utfärdades av *Retsbetjenten (polis och dommare) i Merløse-Tuse herred* i Västsjälland 16 november 1875. Boken har

efter många och underliga omvägar slutligen hamnat hos prästen i Kjersti Pedersons (Kjerstin Pehrsson) födelseförsamling, och den har till slut hamnat i en bunt "skrivelser av skilda slag" i *Hästveda kyrkoarkiv* (Landsarkivet i Lund).

Bakgrunden till boken kan man finna i den danska utlänningslagen av den 15 maj 1875. Lagen ålade alla utländska hantverkare och arbetare i Danmark att registrera sig hos polisen. Detta gällde också för de som redan befann sig i Danmark.

Vid registreringen skulle man bevisa att man hade arbete eller på annat sätt kunde klara sig själv ekonomiskt.

I gengäld fick man hos polisen kvittera ut en uppehållsbok som skulle signeras av alla framtida arbetsgivare; även flyttning till andra polisdistrikt skulle noteras i boken.

Om man lämnade Danmark för att återvända senare kunde den gamla boken användas igen.

På Amager

Kjerstin Pehrsdotters uppehållsbok talar inte om när hon första gången bosatte sig i Danmark. Men där står att hon från 1 november 1875 till 1 maj 1876 tjänade hos en bonde i *Soderup sogn* (församling) på Amager, och i december 1876 fick hon *Köpenhamnspolisens* stämpel på att hon hade flyttat till själva huvudstaden.

Den 18 februari 1877 antecknade barnmorskan A.K. Hansen i uppehållsboken: "Pigan Kirsten Petersen har tjänat mig från den 18 december som amma och under denna tid uppfört sig väl."

De nästa 9 månaderna var Kjerstin amma hos grosshandlare Heymann som bodde på Frederiksberg strax utanför Köpenhamn, och även han gav henne ett gott betyg med på vägen. Som man förstår av dessa anmärkningar hade Kjerstin hamnat i "olyckliga omständigheter" under sin tid i Soderup, och den 19 november 1876 föddes hon en dotter Sigrid på *Den kongelige Fødsels- og Plejestiftelse* i Köpenhamn.

Denna institution som kom till på 1750-talet användes av många kvinnor som födde barn utom äktenskapet. Födelsestiftelsen garanterade anonymitet åt alla som önskade det.

Utvisad

Upphållsboken nämner ingenting om Kjerstins

graviditet och nedkomst; det ligger också utanför ändamålet med boken. Däremot meddelar den att Kjerstin den 23 november 1877 utvisades till Sverige från *Københavns amts søndre birk* (Frederiksbergs polisstation).

Bakgrunden till denna händelse framgår inte, men det är troligt att Kjerstin har sökt om ekonomisk hjälp från det allmänna, för hon hade - som vi senare skall se - stora utgifter för skötseln av barnet.

Kjerstins uppehållsbok är tom från december 1877 till 1880, då hon fick anställning i 8 månader på en gård i *Herlufmagle sogn* (församling) i Sydsjälland. Därifrån gick turen till herrgården Tybjerggård i grannförsamlingen *Tybjerg sogn*, där hon anställdes på ett år. Lönen var 100 kr, fördelad på 30 kr för vinterhalvåret och 70 för sommarperioden.

Det var inte något större ekonomiskt utbyte Kjerstin fick av sin vistelse, för hon lämnade "enligt överenskommelse" sin plats den 1 maj 1881.

Nästa anhalt blev en annan herrgård, Holmegård i *Olstrup sogn* (församling) - ca en halvmil därifrån. Här skulle Kjerstin vara bryggeriarbeterska ett helt år för 75 kr på sommaren och 45 kr på vintern. Men inte heller de pengarna kom hon att se mycket av, för anställningen upphörde redan efter en månad.

Strax efter det flyttade hon åter till *Tybjerg sogn* (församling), där hon enligt uppehållsboken bodde

Fødselssted Håstveda vid Kisthåvstada

Fødselsaar 9de Oktbr. 1857.

Signalement:

- 1) Høide hvi.
- 2) Bygning pvar
- 3) Haar meget høyt, hørgrønt
- 4) Øine lyse blå
- 5) Næse lille og tyk
- 6) Mund temmelig stor
- 7) Sprog svensk.

Bedkommandes egenhæn-

digt skrevne fulde

Navn Kjerstin Järanson

Politimesteren

Meckle og Tinde Herred

Gjør bitterligt: at

Pigen Kerstin Pehrsdotter af Sverige
har anmeldt for mig, at *hun* agter her i Landet at søge
Erhverv ved *som Tyend*

da *hun* som Legitimationsdokument har forevist mig
et af *Profr. Lofresson i Håstveda vid Kisthåvstada*
aarsaaet d. 10de Oktbr. 1875 udstedt i *Sverige*
og derhos godtgjort, at *hun* har tjeneret hos
Forsyningsbureauet paa Årsmønstersjøen

samt da der isørigt Intet findes til Ginder for, at *hun*
her i Landet ernærer sig ved lovligt Arbeide, saa meddeles
hendes herved efter *hendes* Begjæring nærværende Op-
holdsbog som Bevislighed for, at *hun* er berettiget til at
tage Ophold her i Landet og søge Arbeide, imod at
hun holder sig Lov om Tilflugt med Fremmede og
Reisende m. m. af 15de Mai 1875 efterrettelig.

Meckle og Tinde Herred Politikammer, den 16de Oktbr. 1875.

Navn
Tinde

I en uppehållsbok som utfärdades av polisen i Merløse-Tuse härad i Väst-själland finns ett signalement på Kjerstin Pehrsdotter. Boken har till slut hamnat i Håstveda kyrkoarkiv (Landsarkivet i Lund).

de nästa 11 månaderna. Men boken berättar inte var hon arbetade. Därefter fick hon plats på mejeriet på Sögård i *Rislev sogn* (församling) för en årslön av 110 kr, och där stannade hon ett helt år - enligt gårdsägarens anteckning, daterad den 9 maj 1884.

Här slutar uppehållsboken helt abrupt, även om det finns många flera sidor kvar i den. Men lyckligtvis kan andra delar av Hästveda kyrkoarkiv - och andra skånska kyrkoarkiv - berätta mer om hennes liv för oss.

Född i norra Skåne

Kjerstin Pehrsdotter kom till världen i Rävninge by ca 20 km norr om nuvarande Hässleholm. Modern var den 42-åriga skräddaränkan Hanna Olofsdotter, som redan hade en barnaskara på fem; av dessa var två födda sedan hon blivit änka.

Kjerstins far var den 35-åriga rotesoldaten och torparen Pehr Alm. Hans namn har fogats till notisen i *födelseboken* vid ett senare tillfälle; kanske i samband med att han gifte sig med Hanna 1855.

Familjen Alm höll sig i *Hästveda församling*, även om fadern och barnen 1868 bosatte sig i grannbyn Skerseröd (modern avled redan 1859). Fyra år därefter tog Kjerstin tjänst i Påarp 3 km därifrån, och nästa år flyttade hon till *Stoby församling*, ca 10 km längre söderut.

Men i april 1874 skedde det stora uppbrottet.

Utflyttninglängden för Stoby upplyser att Kjerstin reste iväg till Tyskland, som så många andra unga skåningar under dessa år. Hur det gick för henne där - ja, om hon överhuvudtaget kom dit - vet vi inte.

I Skåne - med två barn

Nästa gång vi hittar Kjerstin i Skåne är den 27 november 1877, då det i **inflyttninglängden** för *Hästveda församling* står att hon och Sigrid kom från Danmark och flyttade in hos den gamle Pehr Alm i Skerseröd.

Och det stämmer med att hon blivit utvisad från Fredriksberg 4 dagar tidigare. Som bilaga till Kjerstins inflyttningsattest ligger för övrigt ett dopbevis för Sigrid. Den skall vi senare återkomma till.

Att döma av flyttninglängderna för Hästveda var Kjerstin nu skriven i församlingen till april 1883, då hon återvände till Danmark. Denna gång hade hon två barn i handen. Hon hade nämligen fått en son oktober 1881. Han hette Ferdinand och var döpt i Hästveda kyrka.

När man jämför dessa uppgifter med uppehållsboken kan man inte undgå att bli förvirrad. För uppehållsboken berättade som bekant att Kjerstin bodde i Danmark redan från 1880, och bonden på Sögård förklarade att pigan hade tjänst hos honom från den 1 maj 1882 till den 1 maj 1883...

Man får ändå förmoda att båda källor talar sanning; de berättar bara inte hela sanningen. Saken är den att inte alla flyttningar har registrerats i flyttningslängderna.

Prästerna behövde alltså inte registrera säsongvandringar, och det är möjligt att kyrkoherde Lafvesson i Hästveda har uppfattat Kjerstins utflyttning våren 1880 som en sådan. Om hon alltså inte helt enkelt har gett sig iväg utan att meddela prästen...

Det är tankeväckande att Kjerstins andra barn föds under den period då uppehållsboken inte ger några upplysningar om arbetsplats. Kanske har hon tillbringat en stor del av tiden från juni 1881 till maj 1882 hemma i Hästveda, även om hon enligt uppehållsboken skulle finnas i *Tybjerg sogn* (församling)?

Slutligen kan man se att Kjerstins och barnens resa till Danmark sammanfaller i tiden med Pehr Alms död en månad tidigare. Man kan tänka sig att barnen har bott hos sin morfar, medan Kjerstin tjänade i Danmark och att hon efter begravningen har tagit dem med sig till Danmark.

Trots utflyttningen 1883 förlorade Kjerstin inte kontakten med hemtrakten, och hennes bror och svägerska bodde också ännu i Rävninge. Brodern var fadder då Kjerstin den 11 september 1884 lät döpa ännu ett barn i Hästveda kyrka. Amanda kom den lilla att heta. Vid detta tillfälle antecknade kyrkoherden att Kjerstin inte var skriven någonstans.

Gift

I oktober 1886 antecknades Kjerstin och barnen som inflyttade till Rävninge by i Hästveda. Inresta från Danmark står det. Den 5 augusti 1890 föddes dottern Augusta, och den 30 april 1894 blev Kjerstin äntligen gift.

Den utvalde hette Anders Christian Sørensen och var född i Hillerød på norra Själland 1848. Enligt **husförhörslängden** flyttade han till Hästveda 16 dagar före vigseln.

Äktenskapet blev kort. Anders Christian avled den 18 juli 1899. I **död- och begravningsboken** står det emellertid att han inte dog i Rävninge utan i Köpenhamn! Dödsorsaken anges f.ö. som "förmodligen hjärnblödning efter ett fall."

Nu hade Sigrid för länge sedan flyttat hemifrån, och 1898 har Ferdinand flyttat till Helsingborg, där han blev husar. Han följde i släktens fotspår, eftersom Kjerstins bror, far och morfar alla hade varit yrkessoldater.

De två yngsta barnen bodde kvar hos Kjerstin ännu några år, kan man se i den **församlingsbok** som täcker perioden 1900-1910 (denna förvaras hos pastorsämbetet). Under den tiden födde Amanda tre barn utom äktenskapet. 1909 lämnade Kjerstin, Amanda och de små ännu en gång Hästveda för att åter resa till Danmark. Också Augusta reste över sundet en gång, 1906-07, men hon kom tillbaka och flyttade sedan till Kristianstad.

Vem var far?

Med alla dessa upplysningar och obesvarade frågor lämnar vi de skånska arkiven och försätter undersökningen i Köpenhamn.

Samma noteringar som polisen gjorde i Kjerstins uppehållsbok gjordes säkert också i olika uppehålls- eller **passjournaler** som fördes inom rättsväsendet, men dessvärre finns inga relevanta sådana bevarade.

Däremot kan man få reda på vem som var far till Sigrid. Denna historia är typisk i sitt slag och presenteras därför utförligt.

Utgångspunkten är Sigrids **dopattest** från Födelsestiftelsen, där det i ena hörnet står "OP AJ 717/1877". Det betyder: *Københavns Overpraesidium, Alimentations-Journal* 1877, ärende nr 717. Journalen är en kronologisk översikt över skrivelser som inkommit till Överpresidiet.

Om en kvinna önskade öppna ett faderskapsärende och barnafadern var bosatt i Köpenhamn skulle ärendet behandlas i överpresidiet (sedan 1858). I resten av Danmark skulle hon vända sig till *amtmanden* (landshövdingen) i det amt där fadern bor.

Det var överpresidiets/amtmandens uppgift att fastställa vilket belopp som fadern skall betala till barnets underhåll. Men polis och domstol avgjorde om den man kvinnan har angivit också skulle anses vara far till barnet.

Kjerstin uppgav att arbetskarl Niels Olsen, Kultorvet 5, Köpenhamn, var far till hennes barn. Han infann sig emellertid inte hos överpresidiet och hotades med böter. Polisen efterlyste honom därefter, och det visade sig att han fanns på en gård i Vallensbæk, utanför Köpenhamn.

Ärendet kom därför att höra till *Københavns amt*. I amtets arkiv finns en dossier över detta **faderskapsärende**; den innehåller korrespondens och andra handlingar. Här kan man se att Niels Olsen erkände faderskapet och erbjöd sig att betala 32 kr per år till Kjerstin. Men Kjerstin krävde minst 72 kr om året tills Sigrid fyllde 14 år.

Kjerstin påpekade att det kostade 16 kr i månaden för Sigrids inackordering hos en kvinna på Nørrebro. Hon tillade att Niels Olsen var förmögen – han hade sagt att han ägde hus och 4000 kr. Allt detta förnekade Niels Olsen.

Eftersom parterna inte kunde enas undersökte polisen saken närmare och besökte gården i Vallensbæk. Ingen hade där någonsin hört Niels Olsen nämna någon förmögenhet. Amtmanden fastslog polisens förslag om 32 kr per år.

Avled i Köpenhamn

Här gör vi ett hopp på över 20 år. Anders Sörensen avled alltså i Köpenhamn, men det står inte närmare angivet var han bodde. Det gör inte så mycket. Om man känner till året kan man leta upp

adress vid dödstillfället i *Köpenhamns begravningsväsens* (Stadsarkivet i København) listor (protokoll).

Ett annat bra sätt är att söka i *Köpenhamnspolisens registerblad* 1893-1923. Här finns också mycket riktigt ett kort för Anders Christian Sörensen. Det har utfärdats 1 maj 1894 (dagen efter hans vigsel) och det omfattar också Kjerstin och Amanda.

Här finns således åter en motsättning mellan svenska och danska källor. Enligt husförhörslängden för Hästveda bodde familjen där utan avbrott mellan 1893 och 1899.

Registerkortet ger en rad adresser i Köpenhamn, och det är därför lätt att gå in i polisens **mantalslistor** (endast för Köpenhamn) som utfärdades två gånger per år. Här kan man se att Sigrid vid några tillfällen också hörde till hushållet. Augusta kom inte med i polisens registrering eftersom hon var under 10 år. Men hon är upptagen i **folketællingen** (folkräkningen) från 1895.

Däremot uppträder Ferdinand aldrig i källmaterialet från Köpenhamn. Han har troligtvis varit i Skåne hela tiden. Kanske har han bott hos Kerstins bror och svägerska i Rävninge.

Polisens **mantalslistor** berättar oftast var en viss person befann sig 1/2 år tidigare. På detta sätt är det ofta möjligt att spåra en person baklänges över längre perioder. Det visar sig att Kjerstin och Anders Christian redan bodde tillsammans i Köpen-

hamn i november 1893.

Det kunde med andra ord se ut som om paret hade rest från Köpenhamn till Hästveda våren 1894 av den enda anledningen att de skulle gifta sig i hennes hemförsamling.

För övrigt berättar mantalslistan från november 1893 att hon sex månader tidigare bodde i Sverige, medan han uppehöll sig på Nordsjälland.

Vad sysslade Kjerstin Pehrsson med?

Tack vare **mantalslistorna** vet vi också litet om vad Kjerstin sysslade med. På ett ställe står det att hon försörjde sig med tvätt och städning, på ett annat att hon levde av handarbete. Anders Christian anges för det mesta vara arbetare, men han har säkert varit arbetslös långa perioder.

Hur som helst mottog han ofta fattighjälp, liksom han vid flera tillfällen blev intagen på *tvångsarbet-sanstalten Ladegården* i Köpenhamn. Klientelet där bestod mest av arbetslösa och alkoholister. Därför är det inte överraskande att bouppteckningsmännen vid hans död måste konstatera att han inte efterlämnade något som helst.

Med Anders Christians död tappar vi förbindelsen med Kjerstin i de danska källorna.

När polisen upprättade mantalslistor 1899 fanns hon och barnen inte längre på adressen Kirkegade 7, där de hade bott de senaste åren. Man kan tänka sig att hon efter hans död återvände till Hästveda -

hon finns ju antecknad i församlingsboken där för nästa tioårsperiod.

Det är frestande att tro att Kjerstin slog sig ner i Köpenhamn då hon återvände till Danmark 1909. Men registerkorten/dödkorten har inte gett några resultat, och härmed är det i realiteten förgäves som man letar vidare, när man inte har ett enda spår att gå efter.

Utvandrade 6 gånger

Historien om Kjerstins ledsamma öde visar att utvandring från Sverige till Danmark på 1800-talet kunde vara mer invecklad än man brukar föreställa sig.

Man kan visa att Kjerstin utvandrade sex gånger, och detta är säkert en underskattning, eftersom det

bara har varit möjligt att få fram god dokumentation för en kortare del av hennes liv. Man bör också lägga märke till att två av Kjerstins barn reste till Danmark, och detta gällde för övrigt också en av hennes systrar. Historiker som har studerat utvandring har också erfarit att emigrationslust är både smittsam och ärftlig.

Historien om Kjerstin innehåller dessutom några källkritiska poänger. Den visar att man kan få ut mycket genom att konfrontera olika källtyper med varandra. Även källor som normalt anses mycket pålitliga kan ha sina brister.

Å andra sidan skall man akta sig för att bli alltför hyperkritisk; i normalfallet kan man lita på kyrkskrivningshandlingarna. Det är mycket sällan som husförhörslängder och flyttningslängder är så otillräckliga som i denna historia.

Annal.

Kongl. Maj:ts til Sverige ic. ic. ic.

Arfwinge til Norrige

Samt

Hertig til Schleswig Holstein ic. ic.

Min

Allernådigste Konungs och Herres

Ero. Man. Landsk. Hofdinge öfwer Malmö-hus Län

samt Riddare af Kongl. Sverds-Orden.

Jag

TAGE THOTT

Fri-Herre.

*S*ör witterligt: at allthenfund *Valentia Gustavna Anna*
Ulthrina Björkholm *innom sin hustru*
tille Köpenhamn, og tille Gælle *1788*

och thesfore om Dese-Pass anholder. Förthenkund warda, å högst
bemalte Kongl. Maj:ts samt dragande Kall och Umbets wagnar,
alla wederbörande, som tilkommer på the Resande at hafwa up-
sigt, Respective tjenst- och wänshgen anmodade at låta bemalte
Anna Ulthrina Björkholm

såsom uti *ny* råttta resa stadd, fritt och obehindrat Passord ic.
passera Malmö Lands-Cancellie d. 6 Julu 1788.

Anders *Bure* *Landsk. Hofdinge* *Comit. og Riddernat*
Anna

Anders *Bure* *Landsk. Hofdinge* *Comit. og Riddernat*
Anna *1788*

Pass 1788 till
Köpenhamn. Mal-
mö landskansli.

